

Nr. 22.
חוברת כב.
שנה שניה.
הדור
יוצא אחת בשבוע
על ידי דוד פרישמאנן.
Hadôr — Das Jahrhundert.

תֹכן:

מחיר „הדור" ברוסיה:
לשנה 8 רובל, לחצי שנה 4 ר', לרבע שנה 2 ר' לחדש 75 ק'.
מחיר „הדור" בחו"ל:
באשכנז: לשנה 17,50 מרק, לחצי שנה 8,75 מרק, לרבע שנה 4,50 מרק.
באוסטריה: לשנה 20 קר', לחצי שנה 10 קר', לרבע שנה 5 קר'.
בצרפת: לשנה 21 פר', לחצי שנה 10½ פר', לרבע שנה 5½ פר'.
באנגליה: לשנה 17,50 שילינג, לחצי שנה 8,75 שילינג, לרבע שנה 4,50 שילינג.
החותמים ברוסיה ובשאר ארצות (חוץ מאשכנז ואוסטריה) יפנו בחתימתם ובהזמנותיהם עפ"י האדריסה של הרידקציה והאדמיניסטרציה של „הדור".
Д. Фришману, Варшава Порожняя 5.
D. Frischmann, Warschau, Prózna 5.
החותמים באשכנז ואוסטריה יפנו אל מר י. פישר בקרקוי
J. Fischer, Buchdruckerei, Krakau, Grodgsse 62.
מחיר כל חוברת: 20 קאפ'. 40 העל'.
בעד חילוף האדריסה: 40 העל', 20 קאפ.
מחיר מודעות: בעד כל שורה קטנה פטיט: 20 העל'. 10 קאפ'.
בעניני הרידקציה לפנות ע"פ האדריסה:
Д. Фришману, Варшава, Порожняя 5,
D. Fr schmann, Warschau, Prózna 5.

Krakau, 12 Juli, 1904. **Nr. 22.** קראקוי, כ״ט תמוז, תרס״ד.

האדריסה של האדמיניסטרציה והרדקציה של „הדור״ היא מעתה:

D. Frischmann, Warschau, Próżna 5.

Д. фришманъ, Варшава, Порожняя 5.

דְּבָרִים כַּהֲוָיָתָם.

מאת

הלל צייטלין.

(סוף) *)

ובדברי אחד הסופרים הציונים, ה׳ וולדימיר זבוטינסקי, אני מוצא הרבה דברים של טעם, אלא שגם הוא נמשך בדברים הרבה אחר „אחד־העמיות׳, ואז הוא עוזב את הבסיס המדעי שהוא עומד עליו ומתחיל לכרכר כרכורים.

הזכרתי פה בשם זבוטינסקי, לפי שבדבריו יש תשובה, לכאורה, על דבר אותו הרגש של שמירה עצמית.

„כשאשה שומרת את בנה, אומר ה׳ זבוטינסקי, היא רוצה כי יגדל הילד וישתלם. שמא היא משתדלת ומתאמצת לכוצו ולכפוף את קומתו שלא יעלה ויפרח? ישראל שמר את התורה כאישון עינו ועליה נשפך דמו כמים, ומדוע זה שמרה בכל עת הגלות שלא תתפתח ולא תתעלה ותצמח? אם תוכן חייו בכל ימי הגלות היתה התורה, כמו שאומרים רבים. מדוע זה לא נתנה בכל ימי הגלות להשתלם ולהשתכלל? מדוע זה שמרה בחזקת נכסי צאן ברזל? אין זאת כי אם שעיקר המכוון לא כך הוא. לא את התורה מצד עצמה שמר העם, כי אם את אישיותו הלאומית, שיכולה היתה להשתמר רק באופן הזה. עתה כשרואה העם שאישיותו הלאומית לא תוכל להשמר בגלות, לפי שרפה כח התורה להגן עליה, הוא מבקש לה מקום בארץ אבות.׳

*) עיי׳ „הדור״ חוב׳ 21.

זהו תוכן התפלספותו של ה׳ זבוטינסקי בענין זה [1].

מעתה הרי לפנינו מחלוקת גלויה: אנו באים בטענת השמירה העצמית ודורשים מקלט בטוח בכל מקום שיהיה, וה׳ זבוטינסקי בא בכח אותה הטענה וקורא: ארץ ישראל ודוקא ארץ ישראל...

בשעה שאנו דנים בהקדמות מופשטות ומיני רפליקסיות שונות, אנו יכולים לאמר כך או כך, לפי שיש פנים לכאן ולכאן, אבל אם נשתחרר פעם מן האסכולסטיקה האוכלת בנו מלב עד בשר ונסתכל בהשקפה ישרה ובהירה בכל הנעשה לעינינו בסביבותינו, בכל המקרים והמאורעות השונים ובכל המחזות הנוראים אשר לפנינו, אז יקל לנו מאד להבין את טיבו של רגש השמירה העצמית המדברת בנו.

זבוטינסקי, המתימר להיות אחד מבעלי ההשקפות היותר חדשות על ההסטוריה, אומר, שהציונים (כלומר: „ציוני ציון") הם המביעים את השאיפות היותר גנוזות של רצון העם. רצון העם מחולל ומוליד את העומדים בראשו, והוא הוא השם בפיהם אותם הדברים שהם מדברים והוא הוא המעורר לעשות אותם המעשים שהם עושים.

יודע הוא ה׳ זבוטינסקי שקשה מאד לקבל את ההנחה הזאת בנוגע ל„ציון המצוינת", יען כי רואים אנו על כל מדרך כף רגל, שהעם אינו מתרגש כלל ואינו מתפעל כלל מאותם הדברים היפים והחלומות היפים אשר יחזו לו כל מיני החולמים השונים וכמעט לא ישים להם לב. ועל כן הוא אומר, שיש אשר העם בעצמו אינו יודע מה שהוא חפץ. הוא יודע רק שחסר לו דבר מה נכבד ורב הערך שבו כל תוכן מהותו וחייו, אבל אינו יודע לקראו בשם, כלומר, יש לו שאיפה עורת וכמוסה לאיזה דבר, אבל אין לו הכרה ב ר ו ר ה ממנו. מחובת האינטלגנציה שלו היא לחקור ולהכיר ולדעת מה הוא הדבר החסר לעם ב א מ ת. „יש אשר יאמין העם, למשל, שלחם חסר לו, ובאמת חסרה לו דת חדשה". הציונים (כלומר „ציוני ציון") הם אפוא שתכנו את ע צ ם רצון העם. יודעים ומשינים הם את החסר לעם ב א מ ת, אף על פי שהוא, העם בעצמו, אין לו עדיין מושג ברור מזה.

כמה מן הפלפול והעמקנות וכמה — מן השקר!

לכאורה הכל קרוב לשכל, לכאורה הכל קרוב לאותה השיטה היותר קרוב לאורחא דמהימנותא, היא שיטת הוולונטריסמוס, הרואה בכל הדברים והמעשים חבורים והצטרפיות ומיני התנגשות והתלכדות שונות של רצוניות שונות כלליות ופרטיות, אבל שכח ה׳ זבוטינסקי, עד כמה אנו צריכים להשמר ולהזהר מכל מיני הכלליות ומשפטים חרוצים בענינים כמו אלו שאנו דנים עליהם, לפי שפחים יקושים פה על כל מדרך כף רגל. הננו יכולים לראות ב ה ר ה ו ר י ל ב נ ו או בחזיונות עוברים ש ל נ ו או גם באיזו קפריזים וסימפטיות שונות ש ל נ ו שאיפות עצמיות של ה ע ם.

ה׳ זבוטינסקי שוכח, שדברים כאלה אי אפשר לבררם והטעות בהם קלה מאד מאד, ומה גם במקום שיש שם דעות קדומות צבוריות, דתיות ומוסריות.

ה׳ זבוטינסקי שוכח, שכן אומרים גם כל מיני הריאקציונרים השונים וכל מיני החשכים כשמראים להם בעליל על הצרכים ה ט ב ע י ם ו ה מ מ ש י י ם של העם: אתם רואים רק לפנים, אתם דואגים רק לצרכי החומר, אבל אינכם רואים את צרכי הרוח".

[1]) עיין מאמר „הציוניות ופלשתינה" בירחון „יעוור. זשיזשן".

ובשם אותם צרכי הרוח מתעים את העם ונוסכים עליו רוח תרדמה, שממון וצלמות, ובשם אותו הרוח מדכאים אותו עד דכא, משפילים אותו עד לעפר, ממיתים בו כל רגש של חופש וכל רוח אנושי בריא וטהור.

המשל שהביא ה' זבוטינסקי משל יפה הוא. כשהעם צועק ללחם, אפשר שגם דת חדשה חסרה לו, אפשר ואפשר. אבל בראשית הכל לחם חסר לו. בנוגע לדברים רוחניים ונשגבים יש אשר באמת אינו יודע מה חסר לו, ואמנם בנוגע לדברים גשמיים יודע הוא היטב את החסר לו...

מבקש אנכי את ה' זבוטינסקי לזכור את הפתגם האנגלי הזה:

„אוֹ מִי מִכֶּם אֲשֶׁר בְּנוֹ יְבַקֶּשׁ מִמֶּנּוּ לֶחֶם וְהוּא יִתֶּן לוֹ אָבֶן"...

ה.

ומלה אחת לקנאי הציונים, שבה הם מרעימים אותנו, ופילנתרופיה שמה. אתם עוסקים, אומרים לנו, בפילנתרופיה, והציוניות אינה ענין של פילנתרופיה. הציוניות זו היא חיי עולם, וחיי עולם נעלים ונשגבים על חיי שעה.

הם מסבירים את דעותינו והשקפותינו, כאלו היינו דואגים רק לכלכלת איזו משפחות שפרנסותיהן לקויות.

ובכל מקום שאנו מדברים על דבר עיקרי הציוניות ויסודותיה, הם חוששים, או מתעים אחרים לחשוב, שרק לפרנסת איזו פרטים אנו דואגים.

והגיע הדבר לידי כך, עד שב„שיחותי" (בה„דור" חוב' 8,7), שבעיקרן אינן אלא שאלות וספקות מרים, קרא אחד הכתבנים שב„הצפה", כאלו מתאמר אני להיות מתקן עולם חדש או למין מאכיל רעבים ומלביש ערומים.

מטעים אתם דברי אחדים מציוני המערב ודברי ד"ר הרצל שאמר על אספת הקונפרנציה בווינא, שאוגנדה היא בעיניו — פרוסת לחם.

ומדוע לא יבינו ולא ירגישו החכמים המבינים האלה, שבעיקר הדבר שואפים אנו ל„מקלט בטוח", ו„מקלט בטוח" זהו לא פילנתרופיה, לא פרנסה ארעית. „מקלט בטוח" — זו היא דרישה עיקרית, שרשית ויסודית. „מקלט בטוח" — זהו עיקר צורך החיים, זה הוא המצע היסודי של חיי העם. בלעדיו אין אנו יכולים להבין ולצייר לנו כל התפתחות ישרה וטבעית. רואים אנו את מצב עמנו באירופה והוא נורא מאד, ואנחנו מבקשים לו מקום אשר בו יוכל לחיות ככל אדם אשר על פני האדמה.

במלים יותר ברורות ופשוטות: „פרוסת לחם" אנחנו חפצים לתת לעמנו, ואולם „פרוסת לחם" בארץ חפשית ובתנאי־חיים חפשים. מבקשים אנו מקום להנצל בו מן החרפה והבוז, מן ההכאות ומן הרדיפות.

בציור הקצר הזה למצב ישראל בהוה שב„אלטניילנד" אני רואה דברים כהויתם בלי כל גוזמא והפלגה:

„מקץ המאה שעברה — מספר דוד ליטוואק לקיננסקורט — ובראשית המאה הזאת נעשתה הישיבה קשה מאד ליהודים במקומות מושבותיהם. הרדיפות היו בסדרי הצבור ובארחות הכלכלה. החרם החרימום במסחר, הרעב הרעיבו את פועליהם, בוז בָּזוּ להם במקצעות האומניות החפשיות, ואין צריך לאמר כי הנידום מן החיים המשוכללים.

השנאה לישראל נלחמה גם בכלי נשק ישנים גם בכלים חדשים. עלילת הדם התחדשה, ובעת ובעונה אחת האשימו את היהודים, שהם מטילים רעל במכתבי־העתים, כמו שהיו מעלילים עליהם בימי הבינים שהם מטילים סם המות בבורות המים אשר מהם ישאב העם. הפועלים שנאו את היהודים בתור יורדים לחייהם, מדי היו מהפכים עמהם בחררה, ובתור מוצצי ליחם מדי היו קבלנים. שנא שנאו את היהודים כשהיו עניים, כשהיו עשירים, וגם כשהיו בינונים. קצף קצפו עליהם ברכשם כסף וגם בהוציאם כסף. לא להם להיות עושים, לא להם להיות אוכלים. מכהונות המדינות נדחו, בבתי הדינים נצבה השנאה לשטן על דרכם בכל פעם שהיו להם שם דין ודברים. בכל מקום בחיי הצבור שבעו זדון וכלימות"[1].

כל זה בארצות „שאור ההשכלה נגה עליהן", ובנוגע לארצות שאור ההשכלה לא נגה עליהן יש להוסיף על זה רשימה קצרה: מכות, רציחות, גרושים, כל עקא וכל מרעין בישין.

לפיכך אנו שואפים ל„מקלט בטוח", ולפי שיודעים אנו ומכירים שבארץ ישראל איננו, הננו מבקשים אותו במקומות אחרים, ולפיכך אנו מתיחסים לשאלת אוגנדה בכובד ראש. אין אנו יודעים עדיין לא את טיב הארץ ולא את טיב המקום בכלל. על על כל אלה צריכה האכספדיציה לחקור וצריכות לזה גם חקירות ודרישות פרטיות רבות ושונות, אבל עלינו להתיחס אל כל זה כמו אל דבר היותר נכבד העומד ברומו של עולמנו.

אם לא תסכון אוגנדה, עלינו לבקש מקום אחר. העיקר שלא נשכח את שאיפתנו הראשית: מקום לחיות בו ככל האדם שעל פני האדמה.

ו.

עוד טענה אחת שבה „בעלי הלאו" או „ציוני ציון" מרמים אותנו בה, והיא היא אותה הטענה של כל מתנגדי הציוניות נגד הציוניות בכלל, והיא: כל מדינה נוצרה על ידי התפתחות ארוכה ועל ידי השתלשלות והסתבכות של סבות שונות ומשונות במשך הרבה מאות שנה, ואתם באתם ליסד מדינת היהודים במחשבה תחלה קודם למעשה, כמו אומרים אתם לבנות איזה בית. נגשים אתם ליסד מדינה בתכנית וסדר קבוע מראש, בשעה שכל המדינות נוצרו לא על פי תכניות וסדרים קבועים מראש, כי אם על ידי התפתחות לאיטית והדרגית ועל פי הכרח המאורעות והזמנים.

בנוגע לשאלה הזאת אני מוצא דברים נכוחים וישרים מאד בדברי אותו ה' זבוטינסקי, שבמקום שהוא עוזב את העמקנות והעקמנות אנו שומעים מפיו הרבה דברים של טעם[2]. העיקר הוא — לא ראינו אינה ראיה. הרבה דברים אנו חושבים לאי־אפשרים מפני שלא ראינו דוגמתם, ואחרי כן הננו רואים בעינינו שקמו ויהיו, ו„מה שלא יעשה השכל יעשה הזמן". בכלל על פי ההנחה הזאת של מתנגדינו, שכל ישוב צריך להיות בהכרח בלי כל תכנית מראש, צריך להחליט, שאי אפשר לבנות גם כל עיר גדולה במחשבה קודם למעשה, שהרי גם שם צריכים אנו להוכיח אותה

[1] אלטניילנר, דף 78.
[2] בירחון הנ"ל במאמר "מבקרינו".

ההקדמה: כל ישוב נעשה ממילא, בהדרגה, לאט לאט וכו׳, ובאמת נבנו כל ערי אירופה הגדולות לא על פי מחשבה קודמת למעשה, ובכל זה אנו רואים שפטר הגדול רצה לבנות עיר חדשה ויתו לו תכנית ויבן את פטרבורג העיר הגדולה, ואם אפשר היא לעיר גדולה להתכונן על ידי תכנית קבועה מראש, מדוע אי אפשר לישוב הגוי להסתדר על פי מחשבה קבועה מראש, אם רק יהיו הרצון והאמצעים הצריכים לזה?

מה שאין צריך לשכוח עוד, כי לא מדינה חדשה אנו אומרים ליסד, כי אם ישוב עברי חדש.

זאת ועוד אחרת: בכל פנה שאנו פונים אנו רואים, שמה שלא הצליח בשכבר הימים מצליח עתה על ידי השתלמות הטכניקה ועל ידי הכרת האינטרסים שהתפתחה ומתפתחת בבני ארם עתה, וכבר הננו רואים שמתכוננים טרוסטים גדולים ואגודות מסחר ענקיות ומפעלים ענקיים גדולים, והכל על ידי תכנית קבועה מראש.

דבר התיסדות הישוב היפה בסילנדיה החדשה מראה בעליל אפשרותם של שכלולו ושנשונו של ישוב חדש מסודר בזמן היותר קצר. במקרים אחדים יש אשר דברים, שהיו צריכים לפנים מאות שנים לשכלולם, משתכללים עתה בעשרות שנים.

מקרה היסטורי אחד רב הערך יוכל ללמדנו הרבה בענין זה. כת של אנשים שונים ונבדלים זה מזה, ורק שהם מאוחדים זה בזה ברגשי דת אחדים, שגם הם לא ברורים וסותרים אלו את אלו בשרשם ויסודם, הלא הם האנשים שקראו לעצמם מורמונים, כוננו להם ישוב באחת המדינות באמריקה, ואחרי עבור עת קצרה מאד בערך הננו רואים לפנינו את מקום שבתם והנה היא אחת מן המדינות היותר משוכללות שבאמריקה.

מה שההכרח המעיק ומאלץ והרצון החזק עושים אין אתם יכולים לשער כלל, אדוני האידיאולוגים!

ודוקא באותה התכנית של הרצל ב„אלטנײלנד" אני רואה דבר גדול, דוקא כשיהיו לנו רצון כביר להגאל ולחיות חיים חדשים ומסודרים באמת ולא נסתפק באיזו קולוניות קטנות ורעועות שמתיסדות אחת לשבע שנים, — ישועתנו האמתית.

ז.

וכאן הגעתי לאחת הנקודות שבהן דעותי שונות מדעות „ציוני ציון", ואף גם מדעות חברי ברעה בענין אוגנדה. והיא:

כל הטורח והעמל שצריך לטרוח ולעמול אותו חלק מן העם החפץ להגאל — בשביל החרות הוא; לפיכך עליו להשמר ולהזהר מאד מכל מה שיוכל להביאהו עוד הפעם לידי עבדות חדשה.

„ציוני ציון" חפצים לגאול אותנו מתוך עבדותנו שבאירופה בכדי להביאנו תחת שעבודה של טורקיה, ו„טריטוריאליסטים" אחרים, אף על פי שאינם חפצים גם בעבדות טורקית, בכל זה אינם יראים כלל מעבדות איקונומית.

אני אומר: אם חפצים אנו להגאל, אם שואפים אנו לחירות באמת, אז

צריכים אנו לראות ולתקן מראש כל מה שאפשר לתקן ואז צריכים אנו להסיר מעל דרך התפתחותנו כל מה שיוכל להביאנו לידי שעבוד יהיה מה שיהיה. העבדות האיקונומית אינה קלה כלל וכלל מן העבדות במובן הרגיל.

אין אנו צריכים לשכוח, שמה שהיא בחברה הישנה כמעט „מעות לא יוכל לתקון", אפשר להסיר בחברות החדשות מתחלת הוסדן.

אין אני מן המקוים שאפשר יהיה לישר מתחלה את כל ההדורים ולפשט את כל העקמומיות האיקונומיות. בסדרו של הממון השורר בעולם עתה אי אפשר לו אף לישוב חדש להתכונן על ידי יסודות חדשים בכל וכל, מטעמים רבים ושונים המובנים לכל יודע פרק בחכמת הכלכלה, ואולם הרבה והרבה מכשולים יכולים אנו להסיר, הרבה והרבה תקונים יכולים אנו לתקן מראש, הרבה דברים יכולים אנו לסדר, באופן שלא יהיה הנגוד של הממון בולט וניכר כל כך, מעיק ולוחץ כל כך, משעבד ונוגש, מענה ומחנק.

שיטת ההשתתפות ברוחו של אופנהימר, כפי שהביאה ד״ר הרצל ב„אלטניילנד"— אינה מספקת. יותר משתועיל לעניים תועיל לעשירים. ההתחקות העמוקה על דרכי הישוב החדש בסילנדה החדשה וההשתדלות הנמרצה לקבוע בישובנו כל הסדרים הנכונים אשר שם בלי כל יוצא מן הכלל, בלי העלים עין גם מסדרים טובים אחרים שאפשר לקבל גם מישובים אחרים חדשים, — תחנכנו ותרגילנו לאט לאט להיים צבוריים טבעיים ובריאים, משוכללים ושלמים, אמתיים וישרים.

כמובן, אין גם בסדרים היותר מתוקנים שבהוה האידיאל האיקונומי הקיצוני ואמנם יש בהם הרבה בכדי לישר דרך לפני האידיאל האיקונומי.

בנוגע לסדרי הישוב אני מוצא הרבה דברים יפים ונפלאים גם בתכניתן של הרצל, והעיקר: אותה החרות הנותנת לקובצים וליחידים להתפתח ולהשתלם על פי דרכם.

בכלל אין אנו צריכים להביט על דברים כגון אלה כעל „הלכתא למשיחא". זו היא טעות גדולה ונוראה. הכל טוב אם נתיסד מתחלה בשכלול היותר אפשרי ורצוי.

זה הכלל: חפצים אנחנו לצאת מגלות לחירות ולא מגלות לגלות!...

וכאן הגעתי לאותה הסתירה הפנימית שיש באידיאלו של הרצל מיום שהתחבר אל הציונים והבולטת ונראה כל כך ב„אלטניילנד".

ואגב אורחא: הקרע הזה מתגדל עתה יותר ויותר בתתו אומן ל„ציוני ציון" שונים המתהללים עתה בפרוש, שהד״ר הרצל יהיה בקרוב למה שהיה הד״ר פינסקר בסוף ימיו, כלומר: חובב ציון פשוט שבפשוטים. (ראה „הצפה", גליון 437 קורנספנדנציה ממוסקבה).

הנני חפץ להעתיק פה אחד מרעיונותיו של הרצל הנראים בעיני ביותר, שמתוכו נבין היטב מה לקרב ומה לרחק.

„החברה הישנה, אומר גבור החברה החדשה דוד ליטוואק, כבר היתה עשירה כל צרכה מקץ המאה שעברה, אך היא היתה מלאה מכוכה. היא היתה כבית מסכנות מלא, שאין למצוא בו אף כף המרק לעת הצורך. האנשים לא היו סכלים ורשעים יותר ממנו, — או, אוכל לאמר, אין אנו חכמים וטובים מהם. סבת הצלחת חברתנו אחרת היא. אנחנו יסדנו את חברתנו בלא סבל ירושה. אמנם גם אנו מחוברים אל מה

שעבר, צריכים היינו להתחבר אל מה שעבר — האדמה העתיקה, העם העתיק — אבל חדשנו את נעורי כל המוסדות. העמים, שקורותיהם לא פסקו, אנוסים לנשא ולנטל משא שהרביצו עליהם קדמוניהם. עין בעין יכולים אתם לראות זאת בכל מדינה ומדינה אשר בקרתם. שם בראש ההוצאות — הנשך ושעורי הגביה של החובות המוטלים מכבר. שם היו אך שני דרכים: או לפשוט הרגל בבוז, או להוסיף לשאת את העול הישן. לא כן החברה החדשה. היא התיצבה בפעם אחת על דרך טובה [1].

ה־עיון מצד עצמו נעלה ונשגב, ואולם אין ד״ר הרצל רואה, או עושה עצמו כאינו רואה, שהרכבת הרעיון הזה עם ארץ ישראל אינו עולה יפה. בארץ ישראל אין אפשר ליסד חברה חדשה מאותו הטעם שאיננה מצליחה החברה הישנה, לפי ששם אנו קשורים בהכרח בחבלים שונים ומשונים, מדיניים וצבוריים והיסטוריים גם יחד, שבשום אופן לא נוכל להמיש את צוארנו מהם.

בחברה החדשה שמצייר ה־צל הכל חפשי כל כך, פשוט וישר כל כך, והאם יש איזו אפשרות בעולם שתתן ממשלת טורקיה חרות גמורה ואמתית כזו בארצה, בשעה שאינה נותנת לעמים גדולים וחזקים שברשותה אף להרים ראש? הטורקיה תתן ליסד בארצה כל מיני אגודות שבעולם, מיני חברות, כל מיני כנופיות, כל מיני עתונים וספרים חפשים, אקדמיה חפשית שבחפשית, סדרי צבור חפשים שבחפשים, וכדומה?

האם יכולה היא ממשלה כטורקיה, על פי עיקר יסודתה ותכונתה, לתת חרות צבורית כזו? ההיא תוכל להביט במנוחה על חיות כזו, בשעה שלפעמים לא רחוקות הוא גוזרת גם על הטיול החפשי והתאספות של מה בכך קטנה שבקטנה?

ומאחר שכבר הסכמתי בלבי לדבר הפעם „דברים כהויתם" ויהי מה, הריני צריך להוסיף על כל האמור, שגם בנוגע לנו, כשאנו לעצמנו, כלומר בכל התלוי בנו היהודים, אין אנו בארץ ישראל אנשים חפשים כלל וכלל. אותה המסורת המעיקה בגולה תעיק לנו בארץ ישראל אלפי פעמים יותר, לפי ששם היא בביתה. ממשלת הרבנים על ההמון לא תחלש שם, כמו שמקוים ציונים חפשי הדעות, אלא אררבה תתגבר ותתגבר, תתפשט ותתפשט. האידיאל המוסרי של היהדות נעלה ונשגב הוא לאין קץ, ואולם האידיאל הצבורי החברתי של היהדות (למרות מה שהוא משמח כל כך את לבות הגאָנים השונים) אם לא יטוהר ויזוקק על ידי השאיפית האירופיות החדשות — תיאוקרטיה הוא. ואין סדר צבורי מעיק ונונש ושולל את עיקר מהותה של חירות האדם כהסדר התיאוקרטי.

אם לאותו האידיאל הצבורי של היהדות נשוב, כ ומר להתיאוקרטיה, מוטב לנו להשאר בגולה ולסבול מאות פעמים ככה ככל מה שאנו סובלים.

עיקר העיקרים הוא: חרותו הגמירה והמוחלטת של האדם.

ובאחרונה עלי להסיר טענה אחת חזקה, לכאורה, של „בעלי הלאו", וגם היא לא שלהם היא אלא שכבר טענה „אחד העם" מצד אחד ומתנגדי הציונים מצד אחר, והיא: אומרים אתם לפתור את „שאלת היהודים" על ידי ישוב חדש, איך ובאיזה אופן? הלא עליכם לדעת, שאם גם אחרי כל העמל והעבודה תוכלו לכונן לכם קבוץ חדש בכל זאת רוב מנין של העם ישאר בגולה, ומה הועילו בתקנתם? הן אי אפשר לכם לשאת על כנפי נשרים את כל הקהל הגדול המפוזר והמפורד בכל ארצות תבל?

---

[1]) אלטניילנד דף 94.

זו היא תמצית השאלה הזאת בקצור.

תשובתי על זאת היא: אם נוכל להושיע לחלק הגון מעמנו ישועה גמורה ועיקרית, — דיינו. אין אנו אומרים כלל להושיע לכל היהודים. די לנו אם נוכל להושיע לחלק היותר שואף לחרות והיותר מצטער ומעונה בגלות, די לנו אם נוציא מתוך הבצה של הגיטו את אלה היותר חרוצים והיותר ממאסים בחיי השפלות והבוז, העבדות והרפש שהם חיים בהם.

אם נוכל להושיע במשך עשרות שנים למאות אלפי יהודים, לא מה שקוראים ישועה במובן הפילנתרופי, כי אם ישועה גמורה ומוחלטת, — זהו לנו די שכר על כל עמלנו וטרחנו.

חיי אחינו בארצות פזוריהם הם בעינינו דלים ורעים, מסכנים ונוראים כל כך, עד שלהציל כמה שיהיה מתוך עמק הבכא הזה אנו חושבים לאושר־היות־גדול.

אם תרצו אשיבכם בדברים עתיקים וקצרים:

„אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו, והיה המחנה הנשאר לפליטה“.

ח.

ואחרי כל הטענות והמענות עלי לטייל מעט ארוכות וקצרות בנוגע ל„טוען־מושבע אחד, הוא ד״ר ש. ברנפלד. לפנים כבדתי את הסופר הזה ודעותיו על הציוניות כפי שהביען ב„הדור“ שנה ראשונה, היו הדעות היותר קרובות לי בענין זה. עתה נשתנו הדברים. ברנפלד כותב ב„הצפה“ כמעט בכל יום נגד אלה שהשקפתם על הציוניות משונה מזו של „ציוני ציון“. כמעט אין לך יום שלא יבוא ד״ר ברנפלד במיני טענות משונות על ה„אונגדיסטים“ וה„טריטוריאליסטים“ וכדומה, ולא נתקררה דעתו עד ששם את כלנו ל„רעים“ וחטאים המרמים בכונה את נפש העם וכו׳, וכו׳ (בתשובתו למרדכי בן הלל הכהן ב„הצפה“).

קורא אני את מאמרי ד״ר ש. ברנפלד בכל יום ועדיין לא זכיתי לרדת לסוף דעתו ולהבין מדוע הוא מתנגד לאלה המצדדים בזכות הישוב באונגדה.

אם אונגדה טובה לישוב או רעה, — דבר זה אין ד״ר ברנפלד יודע, כשם שאין אנו יודעים. את הדבר הזה נדע רק אחרי שתשוב האכספדיציה משם ואחרי שתרבה החקירה והדרישה המדעית האמתית בענין זה.

עיקר טענתו של ברנפלד עד כמה שאפשר להבינה מתוך דבריו הסותרים זה את זה תמיד הוא משני צדדים: א) שבכלל אי אפשר ליסד ישוב חדש הגון בעת קצרה; ב) שאין בני ישראל, שרובם ככלם עירונים, יכולים לברוא אותה מפלגת עובדי האדמה הנחוצה לכל ישוב.

בנוגע לטענה הראשונה, הנה תולדות יסוד קולוניות חדשות מוכיחות את ההפך ממה שמוכיח ד״ר ברנפלד. הפרחת הישוב בסילנדיה החדשה ובארץ המורמונים מוכיחה, שבמקום שיש חפץ כביר והכרח גדול, בני אדם מוכשרים לעשות גדולות בזמן קצר.

ובנוגע לטענה השנית, הנה זה תלוי בשקול הדעת ובהסתכלות פרטית. קשה, כמובן, לסוחרים אמידים להתהפך לעובדי אדמה, ואולם אין הדבר קשה כל כך לבעלי

מלאכה אביונים ולעובדי עבודת פרך מכל המינים, (שמספם רב עתה בישראל) להתהפך לעובדי אדמה, בתנאים טובים, נוחים ורוצים.

האמת אגיד, שגם לבי מהסס בנוגע לאותו החומר שממנו מוכרח להבנות הבנין הגדול. מעוך ורעוע הוא יותר מדאי.

הגלות הארוכה והמרה שברה סוף סוף את הכח האיתן של ישראל; ואולם מצד אחר רואה אנכי שאיפה חזקה בחלק הגון מאחינו לעזוב את המסחר הקטן ואת הקבצנות והשנוררות, וכמדומה שמוכנים האנשים לשנות את דרכי חייהם מהחל ועד כלה ובלבד שידעו שלחמם נתן וקול נוגש לא ישמעו.

בכל אופן אנו חושבים שגם הנסיון דבר גדול הוא. ננסה אולי נצליח. אנו רואים שאחרים מצליחים, הבה ננסה גם אנו. קצה נפשנו בגלות הנצחית ובניטו הנצחי. שואפים אנחנו לצאת מהם וצריכים אנו להשתמש בשארית הכח אשר לנו ולקבץ את כל ניצוצי הכשרון שיש לנו עדיין ואת כל שפוני טמוני מַאֲוַיֵּנוּ ואת פליטת נשמתנו הלאומית לתוך הבנין הגדול והחדש אשר אומרים אנחנו לִבנות.

ואולם, כאמור, יש בזה מקום לפקפק ואינני בא בטענה על ד"ר ברנפלד על שאיננו מאמין. מצב עמנו בהוה נותן חומר להשקפות פיסימיות די והותר. זר לי מאד רק מה שהוא מחליט לאמת ברורה שמה שא"י אפשר בארץ אחרת אפשר יהיה בארץ ישראל.

ילמדנו, רבנו, הָא מנין לך? וכי גזרה גזרת שאין להרהר אחריה? וכי לאותה המלה הזרה שיצאה לפנים מפי ביסמרק אתה קורא „בסים מדעי"? וכי מי הגיד לך שהגעגועים בלב העם על ארץ ישראל רבים כל כך עד שיוכל להסיר מעל דרכו שם (בתוך הלחץ והדחק של הטורקים) את כל אותם המכשולים שלא יוכל להסירם בארץ אחרת, במקום שסדרי המדינה נוסדו על הצדק המדיני היותר אפשרי בזמן הזה?

גם אני חושב שבאוגנדה כשהיא לעצמה נמצאים הרבה מפריעים ומכשולים. העיקר: האקלים הזר והמקום הפראי בכלל, כמדומה לי, שבקנדה, כפי שאפשר לשפוט מהודעות הממשלה ומיחוסה לגרים ומהודעות היושבים שם על דבר האקלים ותנאי המקום, אפשר היה להשיג את מבוקשנו בדרך יותר קלה. ואולם פה לא על עיקר אוגנדה אנו דנים, כי אם על דבר האפשרות לכונן לנו ישוב חדש בארץ אחרת חוץ מארץ ישראל.

ועל זה אני אומר: אפשר ואפשר, אם יהיה לחלק הגון מעמנו רצון חזק לעזוב את חיי הבוז והשפלות, הדלות והרחקות שהוא חי בהם, ולבנות לו בנין חפשי בארץ חפשית.

ד"ר ברנפלד אוהב להתגדר ב„מדעיות" שלו. כמדומה, שהמדעיות האמתית מיסדת את החלטותיה בראש ובעיקר על הנסיון. הנסיון הראנו ההפך ממש ממה שחושב ד"ר ברנפלד: הישוב בארץ ישראל שעמלים בו זה עשרים שנה ושהרבה מיליונים שקעו בו — לא הביא לידי כלום ממש.

לנו אומרים: לארץ ישראל יסעו בני ישראל ויסבלו צרות הרבה בשביל האידיאל הלאומי, אבל מדוע זה ולמה יסעו לאוגנדה (או לארץ אחרת חפשית) לסבול כל מיני מחסורים (והישוב בשנים הראשונות קשור בהכרח במחסורים שונים ומשונים) מה להם ולה?

שחוק מכאיב לב מעורר בי אופן ההבנה וההשנה של האידיאליסטים שבנו. אידיאל הוא בעיניהם דוקא כשאדם עושה איזה דבר שלא לו ולא לאחרים אין כל הנאה ממנו, כי אם מוצא הוא חן בעיני מי שהוא מצד איזו נענועים או איזו חלומות; אמנם לסבול בשביל אשרם הריאלי והאמתי והטבעי של בני אדם — בזה אין כל משא נפש ורוממות. אם ימצאו בנו אידיאליסטיים אמתיים יסעו דוקא לאוגנדה (או לארץ אחרת ששם יהיה הישוב החדש) ויעמלו ויעבדו ויעשו כל מה שבכחם, בכדי שיגדל וירבה ויתפתח וישתלם אותו הישוב אשר יהיה לברכה גדולה לחלק גדול מישראל.

לא, רבותי! אדם המפקיר עצמו בשביל איזו ארץ קדומים על ידי השפעת איזו מליצות הוא ספק אידיאליסט ספק בעל דמיון ספק שוטה בעלמא, ואולם אדם המפקיר עצמו בשביל הנאתם האמתית וטובתם האמתית של בני אדם אידיאליסט גמור עמיק ואמתי הוא.

אומרים לנו: באוגנדה נותנים מעין אוטונומיה, אבל הן רחוק הדבר מחירות מדינית גמורה, ומה כל הרעש?

תשובתי על זה: מה שאנו חפצים לכונן באוגנדה אפשר היה לכונן בשכבר הימים באמריקה או גם באיזו מקומות שבאירופה, אבל אנחנו לא השתמשנו באותה האפשרות שהיתה לנו. בכל מקום שאנחנו שם, שם הננו המיעוט, וגם במקום שמספרנו רב בערך אין אנו משתדלים כלל להתאגד ולהתחבר ולהיות לכח פועל במדינה; אברים נפרדים אנחנו בכל מקום שהננו. פעלנו לא יראה על סדרי המדינה בכל מקום שאנחנו שם. כל אחד מישראל דואג רק לנפשו ואין אצלנו כל חוש צבורי במובן האירופי של המלה הזאת. יש לנו חברות של צדקה שונות וכדומה; אבל אין לנו הכח להיות עומדים ברשות עצמנו במדה האפשרית, ואין בנו גם החפץ האמיץ לקנות לנו את הכח ההוא. בימים האחרונים, לרגלי הדעות הלאומיות, נשתנה מעט המצב הזה לטובה, אבל רק במדה מעטה מאד. כל עיקרם של ישובי היהודים בארצות שונות נוסדו על יסודות רעועים וקשה מאד לתקן את המעות מכבר.

באוגנדה לא תהיה לנו „מדינה" (בכלל לא אל „מדינה" אנו שואפים. את זאת אשתדל לבאר במקום אחר), אבל חברה חפשית לאומית נוכל לכונן לנו, וזה די לנו. העיקר שיתנו לנו החופש ההכרחי להתפתח ולהשתלם על פי דרכנו. דבר זה נקוה להשיג באוגנדה או בארץ אחרת חפשית.

מובן מאליו, שקשה מאד מאד הדרך והרבה כח ועזוז ואומץ לב ורצון כביר דרושים, בכדי להוציא את הדבר מכח אל הפועל. מובן מאליו, שאם לא יחפוץ העם לצאת מתוך עבדותו וגלותו וירצה להשתקע באותו הטיט שהוא טובע בו, אז יהיה כל ענין של ישוב בשביל היהודים לחלום עובר (מה שיכוננו איזו קולוניות בארץ־ישראל — זהו לא מעלה ולא מוריד), ואמנם אם גדול ואמיץ באמת החפץ בישראל לבקש את חפשו ואשרו, ואם גם יגדלו הקרבנות הדרושים לזה — אז השג ישיג ויכול יוכל.

„אם תחפצו, אין זאת אגדה".

על דבר ספרותנו ותחומיה.

כל המתבונן אל ספרותנו ומצוי אצלה יתפלא על תחומה הצר והמוגבל, על העניינים המצֻמצמים הבאים בה מעת לעת, על העניות הרבה המושלת בה.

ועוד יותר יגדל תמהונו בראותו, כי יבואו סופרים ויוכיחו באמת ובתמים, כי ספרותנו עשתה בשנים האחרונות צעדי ענק לפנים, וכבר היא ראויה לכבוד ולתהלה ולפרסום בין העמים.

והראיה כי „יצירות" אחדות של יוצרינו נעתקות לפעמים לשפות אירפאיות!

הנה כן אפוא חוזרת בדברי ימינו השקפה ישנה מאד ומחזרת על אכסניה שלה.

הכל זוכרים או יודעים את השקפת דור המשכילים על ההשכלה. לא האור והדעת כשהם לעצמם היו יקרים ונחוצים להם, כי אם למען „לא נהיה לבוז בגוים".

ואמנם צדקו מתוך השקפה זו אלה ששמחו לקראת כל רופא או פרקליט מעמנו, אחרי כי מציאותו כשהיא לעצמה היתה מספיקה לנו, ואפילו אם התרחק ממחננו ונהפך לאויב לנו.

אם המון העם עוד היה שקוע בחשך עד למעלה מראשו—לדבר זה לא דאגו הפרנסים הרבה. הן גם אצלם יושב המון העם לרבבותיו בחשך, ורק יחידים הם מכשילים.

הדברים עתיקים.

אך, לצערנו, נשנית השקפה זו בנוגע לספרותנו העברית.

לפני שנים אחדות התוכחו שנים מגדולי סופרינו על דבר השאלה, מה צריכה להיות ספרותנו לנו.

מצד אחד התאמץ סופר גדול משלנו להוכיח, כי על ספרותנו להצטמצם בחוג צר של רוח ישראל ותורתו, וכל הרוצה להתעסק ב„חכמת יון" ילך לו אל ספריות העמים וימצא שם די ספוקו.

ומצד השני עמד מתנגדו וצוח: דבר זה עושה קרעים בנפש כל צעיר משלנו. —כשנולדה מחשבה יהודית בלבו, הרי הוא צריך להכנס אל ספרותנו אנו, וכשהיא הונה דעות אנושיות עליו ללכת למחנה זרים. ואנו רוצים, כי יהיה היהודי והאדם שבנו אחד.

בשעה שקראתי דברי הוכוח ההוא (שבעיקרו אינו אלא הלכתא למשיחא, יען כי לעת־עתה אין לנו עוד לא סופרים שלמים ולא קוראים שלמים), נדמה לי, כי שומע אני קול אנשים, ששכחו את כל אשר מסביב להם, והשאלה הזאת אינה להם הלכה למעשה, כי אם באה לשם עיון בלבד.

האחר סובר, כי כל כחנו והוא רק בנול — ושם יש בידינו לחולל נפלאות ולברוא עולם מלא פהוי ,ולכן אנו צריכים להצטמצם בחוג צר, מבלי לפזר כחנו בתחומים זרים.

והשני חולק עליו ואומר, כי כחנו עצום ורב אלא שעוצרים ומגבילים אותו, ועחידים ליתן את הדין על זה. ולכן אל נא נתכנס לתוך ג י ט ו צר, אלא נ ר ח י ב ג ב ו ל ו ת י נ ו ונבנה היכל־ספרות רם ונשא, למען יגדל כבודנו בין הגוים.

אם כה ואם כה, הנה שניהם חושבים את הספרות למין ת כ ש י ט לכל עם ועם, שבלעדיו אי אפשר להראות בחוץ, ולכן למה יגרע חלקנו מכל שכנינו? הלא עם אנחנו.

בכל אופן נראה לי, כי שני הסופרים הנכבדים ההם נוטים לחשוב, כי הספרות אינה אלא צורך י ח י ד י ס ג ו ל ה, אצילי הרוח, שבשבילם הם טורחים כל כך.

אם לא כן, אז לא היתה השאלה ר ח ב ה כל כך ו ע י ו נ י ת. אז היו צריכים למעט בדברים מפשטים ולהרבות באותות ומעשים־מוכיחים מן החיים. אז אולי היו באים לכלל דעה, כי לשוא הם דנים ומתוכחים בהלכה פשוטה.

ה ס פ ר ו ת ה ח ד ש ה שלנו אינה בת ה ס פ ר ו ת ה ע ת י ק ה. כותב תולדותיה ימצא את אבותיה בין העמים. היא אינה אפוא אלא נ י ו ר ת. אמנם כבר עברו עליה דורות אחדים. אך עד היום אין לה זכות־אזרח בתוכנו, אף כי רודפיה מעטו משהיו.

יהודי בר־אורין, איש הספר, מקיל מאד בכבוד ספרותנו החדשה, שנחשבה בעיניו לדברים של־מה־בכך. שאיש הונה דעות אינו צריך לטפל בה.

גם אם תבאנה בה מ ח ש ב ו ת מ ק ו ר י ו ת ו ע מ ו ק ו ת לא תוספנה לה כבוד בעיני ה ל מ ד ן ה ע י ו נ י, מפני שכבר בטלה בלבו למפרע ו כ ל א נחשבה בעיניו.

ומצד השני, הנה הדור הצעיר הקורא עברית אינו סומך על ס ו פ ר י נ ו כשהם באים לעסוק בשאלות כלליות, מפני שהסופר העברי הוחזק לאדם שאינו מן הישוב, שאין לו ה ב נ ה ו ה כ נ ה כמו הסופר שלהם — ו„בהדי הוצי לקי כרבא".

הנה כן אין כל ספק בעיני, כי מ ח ש ב ו ת מ ק ו ר י ו ת ו ע מ ו ק ו ת בין ב ח כ מ ת י ש ר א ל, כמו שרוצה הצד האחד, בין ב ח כ מ ת א ד ם, כמו שרוצה הצד השני, אין להם כל מקום חשוב אצלנו ובחיינו, ואפילו אם ימצא בתוכנו איש גאון. ורק כאשר יתרגמו את הדברים לשפה זרה, אז תגיע קצת תועלת ל ה ם ולא ל נ ו.

ואולם ספרותנו יכולה וצריכה להתגדל ולהתפשט ולהעשות לקנין העם, להיות למניע חשוב בחייו.

עליה רק להתבונן מסביב, להביא בחשבון את קהל קוראיה ולהספיק להם את הדרוש להם.

הכל יודעים, כי רק קהל מצומצם ק ו ר א עברית, בעוד אשר מספר ה מ ב י נ י ם לשוננו גדול עשרת מונים.

גם זאת היא למעלה מכל ספק, כי היהודי הוא אוהב ספר ומחבב כל דבר שבעיון.

ואולם בספרותנו לא יראה ולא ימצא כל ענין אשר יקח את לבו של הקורא, אשר יעורר בקרבו את החפץ להמשיך את קריאתו ואשר יברא בנפשו צורך לספרות.

החלק היותר חשוב בספרותנו, הבליטריסטיקה, אשר בה נתפאר, אינו חביב כל כך על רוב קוראינו, גם על אלה שאינם מדלגים עליה, מפני שסוף כל סוף אין היהודי, על פי חנוכו, מסוגל להבין כראוי בספרות־היפה, שאינה בעיניו סוף סוף אלא שיחת חולין.

לעומת זאת נכבד מאד בעיני הקורא העברי כל ענין המוסיף לו ידיעה. העוסק בשאלה מן החיים, (אם רק אין שם „מלים זרות" יותר מדי) הדורש ממנו קצת עיון. זזה סוד רבוי הקוראים של הענינים היומיים.

היוצא מזה, כי קהל קוראים במובן הרגיל, קהל אנשים אשר הספרות היא להם אחד מצרכי החיים, אין לנו עוד. היהודי יבלה ימיו עד זקנה ושיבה בלי כל ספרות ולא ירגיש בחסרונה כלל.

ואולם חומר לקהל קוראים יש לנו בין אלה שעד עתה הם רחוקים מספרותנו, מאפס ענין בתוכה להם.

סופרינו הצעירים היושבים במערב, הממהרים להביא אל ספרותנו את המלה האחרונה של האמנות, כאלו הם יראים פן יאמרו על ספרותנו כי פגרה מלכת, טוב יעשו אם יבואו מזמן לזמן לספר לקהל קוראיהם את הנעשה בעולם הגדול. את יפי הררי שוויציה ונחליה לא יבינו הקוראים שלנו גם על פי תיאורים מצוינים. ואולם את חיי יושבי המערב בבית ובחוץ, את מחשבות חכמיהם וגדוליהם — העבודה, שיקראו בעונג.

סופרינו שבכאן, הקוראים הרבה בשפות לועזיות. צריכים ומחויבים, עד כמה שידם מגעת, להרצות את הדברים לפני הקוראים, למען יתרחב מעט חוג מבטם, שנתכוץ לרגלי חנוכם, ויתפזר קצת הערפל שבמוחם, הבא לרגלי האָדים הרעים שבחייהם.

אחד מגדולי סופרינו הביע את פחדו, פן יהפך ירחונו החביב לו ל„אוצר של כלים שאולים".

אולי צדק אותו הסופר בנוגע לירחון שנברא לשם דעה ידועה, שאין לה עסק עם צרכי הרוב.

אבל ברי לי, כי ספרותנו תתקים ותתפשט רק כאשר יתרבו בתוכנו ה„אוצרות של כלים שאולים".

כשיצאו בני ישראל ממצרים, בטרם יהיה להם הכל משלהם, נצטוו לשאל כלים מאת שכניהם.

ולכן, לדעתי, טוב יעשו העתונים שלנו, שיש להם קהל קוראים גדול בערך, אם במקום ספורים וציורים בתור תשורות לחתומיהם יתנו מזמן לזמן תמצית הספרים החדשים היוצאים בשפות לועזיות, אם עוד לא הגענו לכך, שתורגמו ספרים שלמים לשפתנו.

מחשבות גדולות וברורות, רעיונות עמוקים וצלולים מחכים לאנשים שיבאו ובלי עמל רב ינחילום לבני עמנו, אשר ירכש לו עושר רוחני, למען יכיר בדלותו...

ולא תהא תורה שלמה שלהם כשיחה בטלה שלנו?!

מ. לזרסון.

מִכְתָּבִים מֵעָרֵי הַתְּחוּם.

ג.

השמועה על דבר מות הרצל נפוצה בוורשוי על פי טלגרמות פרטיות עוד לפני בואה במכתבי־העתים. האסון קרה פתאום. אמת היא, בחוגים הקרובים אל המנוח ידעו זה כבר כי המחלה שחלה בה ראש הציונים היא מחלה מסוכנה אשר אין תקוה לרפאותה, ואולם הודעות מפורטות על דבר מהלך המחלה לא נתפרסמו, ובגלוי לא ידעו כלל כי המצב הוא סיריוזי ואיש לא יכול להעלות על לב כי ככה ימהר המות לבוא. רק בו ביום שבאה הידיעה על דבר מות הרצל נדפסו ב„הצפה" פרטים אחרים בנוגע למצבו של ראש הציונים, והדברים האלה עוררו דאגה. ובכל זאת כאשר נודע בקהל שעות אחדות אחרי כן כי הרצל מת, לא האמין העם לשמועה, עד אשר נראו ברחובות נושאי העתונים עם ההוספה המיוחדה שהוציא „הצפה".

* * *

ביום ההוא, בין השעה השנית והשלישית אח־הצהרים ואני שבתי בבית־קהוה, כלי שקוע בקריאת מכתבי־העתים אשר לפני. והנה הקשיבה אזני תנועה עוברת בין האנשים היושבים בבית. הסירותי עיני מן הגליון וא״א אנשים אחרים עומדים סביב לאיש האוחז במגבעתו בידו השמאלית, ובידו הימנית הוא מוחה במטפחת את הזעה אשר כסתה את פניו. נראה היה כי מהר האיש בלכתו והוא עיף מאד. רק ברגע הזה בא מבית אחת הרידקציות ומשם הביא את החדשה: הרצל מת. הבטתי אליו. עצבת עשויה שפוכה על פניו ורק עיניו המאירות מגלות סוד, כי שבע רצון הוא כאיש שמכר ברגע הזה את סחורתו בתנאים טובים מאד. הן הצליח ראשון לראשונים לשמוע את החדשה הנכבדה הזאת בעודה חמה. בלבו הוא מתפאר מסתמא: רק הודות לי אתם יודעים את החדשה הזאת במהרה ככה. אחדים מן השומעים אמרו באנחה: אבדה גדולה, צר מאד. והקול של דבריהם הוכיח כי היתה זאת רק אמירה בעלמא, אחרי שמן הצורך הוא לאמר דבר מה בהשמע שמועה כזאת. ניכר היה כי גם הם שבעים רצון בנפשם על אשר הם יודעים את הדבר הזה בטרם שידעהו הקהל. עוד מעט ויצאו למכור לאחרים את השמועה ששמעו. והאחרים ימכרו עוד לאחרים, וכן הלאה. רק אחד מן היושבים בבית־הקהוה התחכם: עתה יהיה ענין למכתבי־העתים לכתוב עליו.

יצאתי החוצה. יום תמוז חם עד למחנק. סימני ה„סיזון המת" ניכרים בכל. השאון אינו רב כל כך. בחנויות הגדולות שממה. והמשרתים עומדים לפני הפתחים ומביטים אל הרחוב. לפרקים יראו אנשים אחדים צבורים יחדו והם מרברים איש לאחיו. האם על דבר הרצל הם מדברים?

הרצל מת. כן. מה יהיה עתה?

העברתי את ידי על מצחי כמתאמץ לזכור דבר מה. מתי שמעתי את שם הרצל בפעם הראשונה?

* * *

בשנת 1888 היה הדבר. באחד מגליונות מכתב־העתי "פֶאסטישע צייטונג" קראתי פיליטון בשם "באמבוסשטאָקק" או "באמבוסראָהר" — אל נכון לא אזכור עוד — ותחתיו היה חתום תיאודור הרצל. הפיליטון הזה עורר שאון. כפי שאזכור היו הדברים מכוונים אל חזיון תיאטרלי שכתב פרידריך שפילהגן. אחרי הדברים האלה עברו ימים רבים ואני לא שמעתי עוד את השם ההוא. ופתאם שמעתי אותו שנית ובתכיפות, פעם אחר פעם: מכתב־העתי "נייע פרייע פרעססע" הביאה סריה שלמה של פיליטונים כעין מכתבים מפריז, והם כתובים ביד אותו תיאודור הרצל. המכתבים הם נפלאים; נפלאים ברוחם ונפלאים בסגנונם ונפלאים בתכנם: מעשי מלאכת מחשבת קטנים. ואחרי כן נשכח השם הזה מלבי עוד הפעם לימים רבים מאד. ופתאם—בשנת 1896 היה הדבר — הוציא הרצל זה את ספרו "מדינת היהודים". כאוטופיה היה הדבר בעיני הכל. ואולם הרצל לא כן חשב. מיד אחרי כן נסע ללונדון וישא את משאו לפני ה"חשמונאים" אשר שם. ושנה אחר זה היה הקונגרס הראשון. אז הגיעה ההתלהבות עד מרום קצה. ואולם השנים עברו אשה אחרי רעותה ופעולות ממשיות לא נעשו. הלבבות נתקררו. האידיאל הגדול שאליו שאף ד"ר הרצל, הגבל יותר ויותר, עד שבעיקרו לא היה שונה מ"חבת ציון", אלמלא המדיניות שהכניסו בציוניות. המועד לצאת הרעיון לפעולה הרחק מדי פעם בפעם. ובין כה וכה ועל עם ישראל באו צרות חדשות רעות הרבה מאד מן הראשונות. דרוש היה לרחוק את הקץ לקרב ואת הקץ ותצא — הצעת אוגנדה ולרגלה הפרוד שהיה במחנה הציונים.

בהרצל שקורין לו "היהודי הגדול" — אם כי גם השם הזה הולמו — אין אני רואה דוקא אדם גדול בעל כשרון ובעל רצון ובעל דמיון, אשר לבו הטוב נתעורר לחמלה על בני שבט אומלל הנושא רדיפות על לא דבר. לפניו היתה אך תכנית אחת. להביא תשועה חמרית לאלפים ולרבבות של אנשים אומללים מבני ישראל. ד"ר הרצל בכר את האפשרות — כמובן, לפי דעתו — על האידיאל. בעיקרו היה הרצל בעד "מדינת היהודים" בכל מקום שהוא, והבאים להוכיח את ההפך מזייפים את תכונתו האמתית. הוא לא חפץ לעשות את הציוניות, לפי מושגו, לאידיאל ממושך הדורש מאות שנים בטרם שיצא לפעולה בהבינו כי אין הבדל בין אידיאל כזה ובין האידיאל הישן של גאולה בנס. שגם לה הועידו לא יותר מאיזו מאות שנים. בשכלו הבריא ידע, כי אין כל ערך לשטר שזמן פרעונו הוא לא בחיים כי אם אחרי המות. השטר הזה שנמצא בידי עם ישראל זה יותר מאלף ושמונה מאות שנה, עשה אותו לעם היותר אומלל שבתבל. הרצל לא אבה לעשות מ"מדינת היהודים" שלו ספר חדש לעם ישראל, כי אם חיים חדשים רצה לברוא להם. עד כמה שהיה הדבר מי האפשר — זאת היא שאלה אחרת. ואולם הרצל רצה לעשות את הדבר, לדבר אפשר. וגם האמין כי יצלח בידו חפצו זה. בלב טהור נגש אל העבודה "ואין מחשבה טהורה" יכולה בשום אופן להיות לקלס. זאת היא אמונה של אדם גדול המאמין באידיאל שאליו הוא שואף ומעוררה רגשי כבוד בלבב כל איש ואף איש מתנגד לו לא ימנע ממנו את הכבוד הראוי. כונתו של הרצל היתה ישרה וטהורה.

ועתה הוא מת. הרועה מת. ואני הולך לראות בעדר.

ועובר אני הלאה. בחוץ שוטפים החיים כסדרם. לקראתי אחד מרעי היושב במעון קיץ.

— שלום. מתי באת ?— אני שואל אותו.
— בבוקר באתי ועוד מעט ואשוב למקום מגורי. היש חדשות ?
— השמעת ? הרצל מת !
— האמנם ? אם כן תהיה לי חדשה נכבדה לספר ביוזיפוב.
ויפרד ממני.

* * *

ביום הקבורה הוגד לי כי היתה אניטציה לסגור את חנויות היהודים עד הצהרים לאות אבל ביום הקבורה של ד״ר הרצל. ואני יצאתי מביתי ואעבור ברחובות שיושביהם יהודים.

בחוץ הכל כמו תמיד. רק נערים סובבים ברחובות ובידיהם כרטיסי־פוסטה עם תמונת ד״ר הרצל.

— שלוש קופיקות ה״חתיכה״! קנו! שלש קופיקות ה״חתיכה״! — קוראים הנערים ותוהבים את הכרטיסים אל מתחת לחוטם.

בדרכי ראיתי חנויות אחדות סגורות, ובחלון תמונת ד״ר הירצל ופתקא כתובה פולנית: מסבת קבורתו של ד״ר הרצל סגור בית־המסחר עד שעה 11 בבוקר.

הרגשתי בנפשי מין נחת רוח. עוד חנויות אחדות סגורות. הגם כן בשביל קבורתו של הרצל ?

לא. החנויות האלה סגורות לרגלי הקריסים.

ומחשבה עוברת במוחי: כל היום יעמוד החנוני היהודי ושומר על חנותו ומודה לאל אם יראה קונה בה, והנה זה באים איזו ״סטודנטים״ ודורשים לסגור את החנות עד הצהרים לאות אבל על ד״ר הרצל! מבין אני את אשר בלב אנשים כאלה ומה הם חושבים על הגזרה הזאת ועל האיש אשר בשלו באה להם כל זאת...

— שלש קופיקות ה״חתיכה״! קנה דודי! רק שלש קופיקות! — קורא הנער ומקריב את הכרטים אל עיני.

קניתי כרטים אחד. הנה הוא בתואר פניו היפים ובעיניו המפיקות חמלה רבה על אומה שלמה!

וצעירינו יקנו את הכרטיסים האלה ויכתבו אליהם כתבות שונות ומשונות וישלחום אל ה״ברישנות״ שלהם — לאות אבל!

סטודנטים ותלמידי גימנזיה ויתר בתי־ספר פגשתי ועל אותות השרד שלהם איזה מכסה שחור לאות אבל. וסתם צעירים ראיתי ועל מצנפות התכן שלהם רצועות שחורות — לאות אבל. ויש אשר נשאו בכנף בגדים את תמונת הרצל במידליה עטופה שחורים. על פני כלם ניכר היה מין גאות צוחנית: ראו נא, אנחנו מתאבלים על הרצל!— את הצירימוניות מקבלים צעירינו ״מהם״ על נקלה.

ואולם על פני העם ב כ ל ל ו לא ניכר היה כל אות התרגשות במות ד״ר הרצל. אמת היא, לא היה בשנים האחרונות שם יותר פופולרי בישראל משמו של ד״ר הרצל. אבל מעולם לא הכיר אותו המון העם. בלעדי הציונים התיחס אליו העם באופן פ ס י ב י. ״אם ישיג את ציון, מהיכא תיתי, גם אני נכון לנסוע שמה״. כן אמר כל אחד ואחד אם שאלוהו על דבר הרצל. ביחור עשתה רושם הטר נ י ד י ה שבמות הרצל: איש ״כזה״ ובמבחר ימיו!

ועולם כמנהגו נוהג. המון העם סובל מחסור. המפלגה הבינונית מלאה דאגות לימים הבאים והאינטליגנציה אינה מרגישה כלל ועסוקה ב„ווינט" וב„פריפירגס".

ד. ב. סאלאמאנאוויץ.

בספרות העתית.

ב„הצפה", במדור התחתון, מעמידים בכל ערב־שבת את „קדרת הקהל". ועל גבה איש אחד „כף־המבשלים" בידו, והוא בוחש באותה קדרה, עד שמעלה, ביחד עם אד לא־נעים, איזה תבשיל נוח פחות או יותר לעכול.

בפעם האחרונה, בערב־שבת פרשת פנחס העלה אותו האיש מתוך „הקדרה" חתיכת מכתב, אשר כתב אחד הקוראים התמימים. ואלה דברי המכתב:

„אדוני הסופר! בקשתי ובקשת רבים מצעירי עמנו שטוחה לפני: הראה נא לנו מפעל חשוב, איזו מטרה, והאמינה, כי לא רק עשרה, כי אם מאית צעירי־ שראל, העומדים עתה על פרשת־דרכים יעמדו נכונים לעבוד בלי הרף לטובת עמם, לעבוד במנוחה בלי כל שאון, בלי רדיפה אחרי כבוד מדומה, גם בעלום שמם, המטרה תדרוש זאת מהם וכו'."

והעומד על גבי „הקדרה" מקמט את מצחו ושואל: „מה הייתי יכול לענות על שאלה מנוסחה באופן כזה: מה לעשות?"

ואחרי תוכחה שנונה לקהל הסופרים, שמתיחסים בקלות ראש להקוראים ה„פשוטים", ה„מאמינים", „הישרים", הוא עומד וקורא: „תנו איזו פרוגרמה של עבודה!"

אינני מתפלא כלל על מחבר אותו המכתב, שפונה אל אחרים, כי ינידו לו מה לעשות. יודע אני, כי הרבה בני אדם יכולים ונכונים לעשות כל עבודה, אם רק יהי להם נגיד ומצוה. אם אתם רוצים, הרי זה תכונה לאומית להתנהג בכל דבר ובכל זמן על פי „שלחן ערוך"... תנו להם שלחן ערוך, ערוך בכל, והם כבר עשה יעשו!

אבל תמוה בעיני, מדוע לא מצא בעל „הקדרה" את לבבו להגיד לאותו השואל התמים: יפה דרשת, בני, וכמותך ירבו בישראל. נחמתני בדבריך. כי צעירים לזאת נכונים לעבוד בלי הרף לטובת עמם", והלואי שיאמנו דבריך. ואולם דע לך, בני ויכול אתה להגיד זאת לחבריך, כי מפעל חשוב היא כל דבר הנעשה בכשרון ודעת, כל תקון קל, כל שביב אור המובא אל רחובנו האפל. וכל צעיר העובד בלי הרף באמונה במקצוע שהוא מסוגל אליו, הרי הוא עושה לטובת עמו.

אמנם אין העבודה הזאת נראית לעין כל ואין היא מנחילה „פרסים" להעוסקים

בה. אבל הלא אמרת בעצמך כי אינך רודף „אחרי כבוד מרומה" ומתרחק אתה מן השאון".

וכי צריך אתה לפרוגרמה? האם יכול אני למנות לך את כל הדברים הדורשים ידים עובדות? פקח עיניך וראית בעירך, במקום אשר אתה שם, את העזובה הרבה בכל עניני הצבור, את המכשלה בכל דבר הנוגע לטובת הרבים, אז תוכח ותדע, אחי, כי העבודה רבה מאד.

לא אכחד ממך, כי יש לנו עתה ענינים העומדים ברומו של עולמנו, והם מקיפים את חיי עמנו ונוגעים עד פתרון קיומנו בכלל. אך האנשים המרגישים בעצמם כח ועוז לעבוד לטובת העם, הם לא ישאלו מה לעשות...

וכל איש פשוט, המבין כי חטא גדול הוא לשבת בטל מבלי עשות דבר לטובת אחרים, מחויב להגביל מעט את חוג עבודתו, בשביל שימצא ידיו ורגלי בתחומו. תפסת מרובה לא תפסת!

לדעתי, מחויב אתה לשנות מעט את הנוסח ובמקום „לטובת העם" נבא „לטובת הצבור".

אמנם הנוסח הראשון הוא שנור יותר ומלא פואזיה במדה מרובה, אך הלא לעבוד אתה בא ולא להתעסק בפריזות יפות!

כזה וכזה הייתי עונה, אלו בא לידי מכתב כאותו שהעלה בעל „הקדרה". ואם באמת ובתמים היה רוצה הצעיר לעבוד, אז היו הדברים נכנסים אל לבו.

ולשוא אפוא שפך בעל „הקדרה" את כל חמתו על „בעלי העט", כאשר נראה לו, כי אין תשובה לשואל כענין.

„הקוראים הנכבדים" מתקשים על כל שאלה, הדורשת רק קצת עיון, ובהתאמצותם היתרה הם מסבכים את הדברים ומבלבלים את מוחם על כל ענין פשוט. והנה זה בא בעל „הקדרה" לסבך ולבלבל את הדברים עוד יותר.

מ. ל.

סוקרטס.*)

בין כל הגדולים, אשר בתולדות השכלת האדם, אפשר שאין גם אחד אשר שמו יהיה נודע לכל כמו זה של סוקרטס; אפשר שאין גם אחד ביניהם, אשר גלי הספרות העולמית הביאוהו וטלטלוהו כמוהו עד לתוך פנותיהם היותר נכחדות של החיים הרוחניים. כל תיאור של תולדות העולם — גם התיאור השטחי ביותר —

*) ווילהלם ווינדלבנד: „פרעלודיען", טיבינגען או. לייפציג, 1903; "געשיכטע דער אלטען פילאָזאָפיע", מינכען, 1894; „לעהרבוך דער געשיכטע דער פילאָזאָפיע", טיבינגען או. לייפציג, 1903.

טנע רגע אחד בצורתו של סוקרטס; גם הסקירה הנחפזה ביותר נותנת בה את עיניה ולו רק לרגע, וכמו מאליה תולד לפי זה השאלה: במה כלול סוד הפרסום ההיסטורי המיוחד במינו, שסוקרטס זכה לו? אכן תשובה נכונה על שאלה זו יכולה לתת לנו רק ידיעת התקופה אשר בה חי הענק הזה. מוכרחים אנחנו להעתיק את עצמנו לתכלית זו לתוך ספירת החיים, אשר בה החל את פעולתו, ועלינו לשאף אל קרבנו את רוחה של אתונא גם קודם שנראה בה סוקרטס. בכדי שנבין מה הדש בה זה בבואו, כן, צריכים אנחנו להבין את הרוח באתונא בימי המלחמה הפילופוניזית, בשעה שתקופת הפריחה של פריקלס כבר מראה אותות רקבון והיא רק עוד שופעת את נועם ריחה המשכר. והשעה ההיא שעה גדולה היתה: עוד אתונא עומדת במרום פסגת הצלחתה, אשר רכשה לה בכחותיה העצמיים, ומולכת על ארץ יון כלה. אתונא היא מרכז המסחר והיא גם המושלת יחידה בממלכת הרוח. מן הפריפריה היונית, מכל קצוי ארץ יון, שואף כל מה שהוא בחזקת קולטורה אל המרכז — לאתונא. האקרופולים מקושטה ביצירות האָמנות הנבחרות, על הבמה עולים גבורי סופוקלס, אוריפידס ואריסטופנס, ובאולמי העיר הפתוחים לרוחה מתהלך קול תורה — תלמידי חכמים עוסקים שם במדעים שונים. זאת היא השעה הגדולה של ציצי ההתקדמות האנושית: האדם הרענן עומד בסף ההשכלה. שעה גדולה היתה שעה היסטורית זו שהלכה לעולמים, אשר לא שבה ואשר לא תשוב עוד כל עוד יבוא יום אחרי לילה ונשם אחרי אור שמש. בשעה זו היתה בחיי אתונא תמורה סוציאלית, אשר נטותה שם במסתרים זה כּבר, תמורה רבת־ערך עד מאד, אשר פעלה פעולה קימת ומתמדת על כל הקולטורה הבאה אחריה. המדע אשר נברא מתוך הבדידות של חוקרים יחידים ואשר צמח וגדל בתוך מקדש האגודות של אהלי־תורה שונים, המדע הזה יוצא לשוק, מרים קולו גם הוא בתוך הרעש והמהומה של חיי יום יום ונותן כלי־זין חדשים לתאוות היום. ההמון מתחיל להקשיב לדברי המדעים האלה; נרעשים, משתוממים ונכנעים מוסרים כלם את נפשם להרושם החדש שנתגלה זה עתה; מתחלה שימת־לב קלה, אחר כך הנאה, ולבסוף התמכרות מלאה־רגש — כך תוקפת את אתונא כלה עצמת הצורך הכביר, השאיפה החדשה, לשלמות ולדעת; כל האומה היא שכורת ההשלמה; שערי החכמה, שהיו צרים כל כך, הולכים ומתרחבים, הולכים ונפתחים; את מקום הנקרנים הבודדים יורשים המסבירים, אלה המורים המפיצים תורה ברבים. וכל מי שהשכלתו מתאימה לרוח הזמן, כל מי שמשתוקק למשול ברוח בני דורו, דוחק ונכנס למחיצתם של המורים הללו. הדרשה הפוליטית לובשת צורה של הוכחה מדעית; תורת המדעים נעשית לנושא השיחה החלונית; את החכמה מכניסים לתוך החיים המעשיים שנעשו מרובי־גונים. פה אנו רואים בפעם הראשונה איך היי עם שלם מתמלאים דעת והשלמה, פה אנו רואים בפעם הראשונה איך ההנהגה של חיי אומה שלמה נתנית ביד אלה העולים ברוחם על אחיהם.

התוצאה הראשונה של התפשטות ההשלמה הזאת בכל שדרות העם היוני היתה התרת כל הקשרים שקשרו את ההכרה האינדיבידואלית בההכרה הכללית. אכן הפרוצס הזה מתהוה בחיי ההמון באופן אחר לגמרי משיתהוה בחיי החוקר היהודי. החוקר הזה, שעמל כל ימיו בכחות נפשו העצמיים, אם גם

הרם בדרך חקירתו את הדעות הקונקרטיות שבאו לו בירושה, הנה גם גלה בין כך וכך בדרך עבודתו את חקי המחשבה; הוא נוכח שיש חקים כללים המושלים בדעותיו האינדיבידואליות ושלאותן הדעות יש ערך רק בהכנען להחקים העומדים על גביהן. אכן מי שבא רק לנגנע בעץ הדעת למען יפלו לתוך חיקו אותם הפירות שנמלו בעמל אחרים, מסתפק בזה שהוא טועם פעם פרי זה ופעם פרי זה וזורקו בכל עת שלבו חפץ. כך מתגבר בארץ יון חטא המלקקים-הרוחניים. הדעת נעשית למו״ה. במקום הדעת האמתית באה הדעת-למחצה, במקום החקירה בכח עצמי בא הפטפוט הריק מכל רעיון; הדבר נעשה למין נימוס יפה. שכל בן-אתונא צעיר ילמוד זמן ידוע בבית מדרשו של איזה סופיסט — כך קוראים לאותם המורים המסבירים את התורה ברבים — ופה, בבית-מדרש זה, קונה הצעיר את השלימות המדומה הנחוצה לו למטרתו החלונית: פה הוא לומד לבטא את רעיונותיו כלמדן, כידען; פה הוא לומד את המבטאים הנבחרים, שאפשר להתיפות בהם, את הידיעות המקוטעות האחדות, שבלעדיהן אי אפשר לו להסתגל אל החיים החדשים. פה הוא מכיר בהמצאותיו של הזמן. כל זה יועיל לו אחר כך בבואו בחברת אנשים. פה הוא שואב את הפרזות המצלצלות האחדות שתשפרנה בימים הבאים את שיחתו; בבית-המרחץ, בהסימפוזיון, אפשר יהיה לו גם הוא להיות כאחד האנשים בעלי-התרבות: וכי בכדי אוהבים כל כך היונים לגרות שני תלמידי-חכמים, שני פרופיסורים, זה בזה כדי שיתנגחו בהלכה? ההתנגחות הזאת מביאה להם את ההנאה הגדולה ביותר; כל פלפול המביא את החולק בין המצרים, כל אמירה שנונה, מושכת אחריה שחוק אדיר הבא כתשלום גמול להמנצח החריף. אכן מאחרי החיים העליזים האלה מסתתרת סכנה איומה: על ידי מחלוקות לשם מחלוקת כאלה, שנעשו להרגל של היוני, נאכלת הסובסטנציה של הנשמה העממית; הבקורת חודרת בלי רחם לכל פנות החיים; הכל למרו לבקר; הדעות המשותפות לכל העם הולכות ומתדלדלות, הולכות וכלות. האישיות מכרזת על חפשת עצמה: את משאלות הטבע היא ממלאה — לדעתה — רק אז כשהיא שומעת בקול התאוה וההנאה. ולכל זה משתתף עוד דבר אחד: הסופיסטים מלמדים את הדרשה הפוליטית. זהו עסקם העיקרי. בעד הוראה זו מביאים להם רבים שכר הגון. אכן במקצוע זה הנה נתון ערך מיוחד לההשלמה הפורמלית. כי התלמיד רוצה להיות נכון, מזוין לכל צרה; הוא רוצה למשול בהדברנות כדי שיוכל בכל עת לנצח את מתנגדו הבא לידות אבן במפלגתו הוא. פה אין מבקשים עוד את ההשקפה הנכונה, את האמת, את הדעת, כי אם את הכשרון הפורמלי, את היכולת לנצח בדברים. כך נולדות השאלות: האם אינן כל דעותיהם של האנשים רק רילטיוויות? האין כל אחד ואחד מסדר את מחשבותיו והגיונותיו כמו שימצא לנכון לו? ובלבד שיתרחק האדם מן העקשנות! — מטיף הסופיסט. עניני החיים עוברים, חולפים, בשטף, במרוצה, וגם אנחנו עמהם; אל נא נדבק אפוא באיזו דעות נצחיות, שאינן כלל במציאות. הלא די לנו להתבונן רגע אחד בחיים, וראינו שאין בהם כל דבר קים, כל כלליות. הכל משתנה. החקים שונים הם בארצות שונות, הקונסטיטוציות הולכות ומתחלפות זו בזו. האם אפשר אחרי התבוננות זו לתת איזה ערך להאבטוריטט של החקים השונים? האם אינם פועלים החקים האלה לפעמים נגד טובת היחיד, האם אין

הם בלתי־צודקים לעתים קרובות? ולמה זה יסבול היחיד חנם? למה זה יט שכמו תחת עול החוק המוסכם? או האם אין גם החוטאים רואים בטוב? האין המחוקקים בוראים את החקים לטובת עצמם? — ושונות הן התשובות הבאות על השאלה האהרונה הזאת. זה אומר: ההקים נבראו על ידי החזקים, למען אשר יכנעו מפניהם ההלשים; זה אומר: החקים נבראו על ידי החלשים, למען אשר יהיו להם למגן בפני היחידים בעלי הכשרונות המצוינים; וזה אומר: החקים נבראו על ידי אנשים ישרים הרוצים לחיות בשלוה, ותנאי התנו האנשים האלה, לבלתי נגוע איש באחיו לרעה. אכן אם כה ואם כה הנה ביסוד כל ההשקפות האלו מונחת הדעה האחת: שהמחוקקים בוראים את החקים רק לטובת עצמם. ואם הדבר כן הוא, אם זהו סוד החקים השונים למיניהם, יחי האינואיסמוס בכל מקום ובכל זמן! יחי האינטרס של היחיד! — ומבקורת החקים המדיניים עוברת הספקנות לזו של החקים הדתיים והמוסריים. זה אומר, שבני אדם קראו אלהים לכל מה שהיה מועיל להם; וזה אומר, שאת האמונה באלהים המציאו עסקנים מדיניים חכמים היודעים את אשר לפניהם — מכל עבר מכריזים בקולי קולות, שרק הטבע הוא השליט בכל, ושהתארים „טוב ורע“ „משובח ומתועב“ הם ענינים פורחים באויר, שבני אדם בדו מלבם. — עוברת ובטלה האמונה גם בהאלהים האולימפיים וגם באלילי־העץ אשר בבית ואשר בעיר; הולכת וכבה האש הדתית שחממה את לבות האבות; ובחלוף הדת היא מושכת אהריה גם את המשטר ואת המנהגים שהיו תלוים בה. אמנם מנסה עוד פה ושם הסופיסט האחד או השני לתת להשקפות הדתיות לבוש אלינורי, תוכן מוסרי, אכן גם זה לא יועיל לאורך־ימים: כבר עלה רקבון גם בהמוסריות. — —

כך תם החזיון הגדול של הגלות העם־המושלם הראשון על במת תולדותיה של האנושיות! האקט האחרון הוא: העדר כל הכרה פנימית, חוסר כל השקפה מסוימה.

זהו מעמדה של אתונא בימים ההם.

פתאם נראית ברחובותיה של עיר העולם הזאת תמונה משונה, תמונה אורינינלית עד מאד. בקהל הבהורים היפים בעלי קוצות תלתלים, אשר הקיפו בשוק את אחד הסופיסטים הלבוש בגדים יקרים, נגלה פתאם ראש קרח גדול עד מאד. והראש הקרח הזה מורבק לגוף משונה הנרחק אל הסופיסט הדובר. הבחורים נוטים הצדה ומביטים אל הנרחק בצחוק קל. והאיש הנרחק מסתכל רגע אחד בפני הדובר בעינים חודרות, ומיד הוא נכנס עמו בדברים. אז באות במהירות המון שאלות ותשובות אלו אחרי אלו. לעמת תנועותיו הרועשות של הסופיסט עונה בעל־הקרחה במנוחה קיצונה. פתאם מתפרץ צחוק אדיר, צחוק־הומירוס: נכר שהמצחקים מסכימים בכל לבם לבעל הקרחה. והוא, כנראה, כבר עשה את שלו, הוא כבר פונה הצדה, מסתיר את ראשו בעומק כתפותיו ונושא עמו את כרסו ועובר מכין ההמון המביט אחרי בתמהון.

מי הוא האיש? — שמו סוקרטס, והכל יודעים אותו. מיום אשר עזב את מלאכת הסקולפטורה יכול אתה לפגוש אותו בכל אשר תפנה. יומם הוא מתהלך בחוצות העיר ובערב אתה מוצא אותו בכל מקום אשר שם חבורת אנשים שמחה

וצוהלת. אכן ביחוד אוהב הוא את הוכוחים; הסופיסטים יראים מפניו על נפשם כי קשה מאד לנצחו. והמעט ממנו כל זאת, והנה הוא מפטפט ומדבר עם כל איש ואיש. על מה? — על כל דבר העולה באותה שעה על רעיונו; לו אחת היא אם האנשים אשר אליהם הוא מדבר הם אנשים ידועים לו או אנשים זרים לגמרי. ובכן אפוא הנהו גם הוא אחד המורים המוכרים את חכמתם ואת אמנות־הדברנות לבני העשירים בכסף? — לא! מעולם לא קבל אף פרוטה אחת. ובכן אין זאת כי עשיר הוא ובלתי תלוי בדעת אחרים? — לא! הוא חי ברוחק, בצמצום; שם, בביתו, מחכים אליו אשה וילד, ואפשר מאד כי כסנטיפה אשתו אינה כלל אשמה כל כך אם לפעמים היא מקבלת אותו לא בסבר פנים יפות. אכן מה רוצה האיש הזה? אל מה הוא שואף? האם אין ברוחו נכינה? — לא! הכל מתפלאים, משתוממים לשמוע דבריו: הוא יודע לדבר כן, בבירור, בשכל. ובכן אפוא אולי צמא הוא לאותה ההשלמה החדשה, להדעת, והוא רץ לשמוע מה שיודיעו לו אחרים עליה? — גם זאת לא! הוא הורס את ההשכלה החדשה בלי חמלה; היא אינה מוצאת חן בעיניו כלל וכלל. אבל אם כן הוא, אז אין זאת כי אם יש אתו דברים יותר נכבדים או ידיעות יותר נכונות? — לא, דבר אין לו; הוא חוזר ושונה כל היום, כי רק דבר אחד ידוע לו, והדבר הזה היא: שדבר אינו יודע. —

אכן זה הוא איש זר ומוזר! כראי הוא שנחקור אותו, כראי הוא שנשמור את צעדיו. אבל הביטו נא! הנה כבר פנה אל המבוא הקרוב ביותר; הנה הוא עומד כבר ומנענע בראשו לבעל־מלאכה אחד. היושב ועובד, במשפט העובדים בארצות הדרום, חציו בביתו וחציו בחוץ. סוקרטס שואל אותו על אדות איזה דבר, שהוא, סוקרטס, אינו משינו ושאיש משכיל כבעל־המלאכה בודאי ובודאי יבין אותו היטב. ובעל המלאכה המהיר והשמח כבר מתחיל להציא מגרתיקו את כל חכמתו, אשר קבל רק תמול מפי אחד הסופיסטים. בהכנעה שומע סוקרטס ומודה לו בעד לקחו, ורק מוסיף הוא עוד איזה מלים: אמת הוא. אין הוא יודע איך בא כדבר הזה — אפשר שלא שמע כהוגן, אי שאינו מוכשר להבין ענינים דקים כמו אלה — אבל בכל אופן אין לקחו של בעל־המלאכה ברור לו כל צרכו. והמורה, בעל־המלאכה, הן ימחול לו אלף אלפי פעמים אם הוא, התלמיד, ירשה לעצמו לחזור ולשאל אותו שנית בנוגע לענינים אחרים המתיחסים לשאלה זו עצמה. במהירות ובבטחה תבוא שנית התשובה הקודמת מפי בעל המלאכה, ואולם סוקרטס זה, כנראה, פשוט קשה לו להבין ענינים גבוהים כמו אלה, והוא הולך ושואל גם עתה שאלות וקושיות שונות. ומה שנפלא ביותר הוא זה, שתשובותיו של בעל-המלאכה כבר הולכות ובאות ביתר זהירות, ביתר ספקנות. אכן סוקרטס אינו מוצא קורת רוח גם עתה. וסוף סוף יבוא הפסק בדבריו של אותו המורה להועיל אשר היה לפנים בוטח כל כך בעצמו. בעל־המלאכה הנכבד עומד מבולבל כלו. „לא, מגמגם הוא לבסוף, אתך הצדק; דבר זה אינו מקביל לאותו דבר; לא, אי אפשר שכך יהיה הדבר!" — „ובכן איך אפוא יהיה הדבר?" שואל סוקרטס ומחכה לתשובת המורה. „אם כן הוא... כן, אם כן הוא... איני יודע". — „הרואה אתה? — קורא סוקרטס — גם לי קרה כדבר הזה; הנה כן אין אנחנו שנינו יודעים!" —

ובזה הוא עובר הלאה לדרכו.

הנה כן הדבר! זהו סוד פתגמו התדירי: „יודע אני שאיני יודע". רק עתה מתחילים אנחנו לתהות על קנקנו של האיש הנפלא הזה. יודע הוא היטב בשביל מה הוא מתהלך ברחובות ומקיף את בני האדם בשאלותיו: האיש הזה, ברור הוא, נלחם בההשכלה המדומה!

כן, האיש הנפלא הזה חדר ללב זמנו. הוא ראה והבין עד כמה גבוב הלב הזה מתחת להחבילה הדלה של איזו פרזות ריקות אשר לכל אחד ואחד מבני דורו. הוא עמד על הדבר ויבן שסכנת הדעת המדומה אצורה בזה שהיא חושבת את עצמה לדעת אמתית, לדעת שלמה. לכן החליט להרוס כליל את צל־הדעת, שבו הם מרמים כלם את עצמם ואיש את אחיו. הנה כל בני דורו מתהללים בזה שעזבו את הטרדיציות היוניות וימאסו בהאבטוריטט של הכרת־העם. אכן מה הם עושים עתה, אלה האנשים שנשתחררו, כביכול, ממשא הטרדיציות? — כל אחד ואחד מהם משתעבד להסופיסט מורהו, אשר לקולו הוא שומע ואחריו הוא הולך בעינים עצומות, מבלי שיהיה להמשועבד הזה כל משפט־עצמי. לכן העיקר הוא לסוקרטס להראות להאנשים האלה המכים בסנורים, כי דבר לא הרויחו בחלופם. לכן הוא משתדל לתת כפעם בפעם את הסופיסטים המשובחים לצחוק בעיני העם, על ידי מה שהוא מפיל אותם בפח הנינודים אשר בדברי עצמם ולכן הוא בא אל האדם הפשוט, אל איש־השוק, כתלמיד מקשיב הרוצה ללמוד, וכובשו בתוך כך על ידי שאלותיו המפורטות לחשוב בכחות־נפשו העצמיים, לבקר את התורה הסופיסטית, אשר קבל ממוריו בלי כל בחירה, וסוף סוף עולה לו להוכיח לו שמאומה אינו יודע.

בהוראתו הידועה, שחציה אירונית וחציה פרדוכסית, חציה חנוכית וחציה דונמטית, באותה ההוראה האומרת: „איני יודע כלום", והיא יוצאת מפי החכם שבכל היונים, קורא סוקרטס למלחמה לכל אלה הרמאים הרוחניים המתימ־ים בחכמתם המדומה.

אכן הוראה זו באי־ידיעתו אשר בפי סוקרטס אינה בטוי של איזה סקפטיציסמוס אובד־עצות, וכן אינה גם בטוי של ענותנות מנוזמת; לא — הוראה זו היא רק תולדה ישרה של שאיפה טהורה וכשרה אל האמת. כובד־הראש המיוחד המונח ביסודה של בקשת האמת הזאת יוצא למלחמה נגד החכמה המצחקת של בני זמנו. הוא בא בטענה מלאה מרירות על הסופיסטים שאינם תלמידי־חכמים הלומדים את התורה לשמה ויודעים אותה על בוריה, אלא שיש להם איזו ידיעות שטחיות, וגם אותן הם עושים לקרדום לחפור בו. מה להם להאנשים האלה ולהאמת? להם העיקר שההמון יאמין בהם ויביא אליהם את שקליו. בדברי חונף הם מפתים את ההמון הפשוט להאמין שיש לאל ידו לדעת כל חכמה וכל מדע על ידי שמיעה נעימה נרידא, וסוקרטס בא ומעציב את לב ההמון הזה במה שהוא מכריחו לחשוב גם בעצמו ולהודות סוף סוף, מה מך ומה דל ערך הידיעות שרכש לו באופן קל ונוח. סוקרטס עצמו מאמין ומכריח גם את האחרים להאמין בזה, שהאמת אינה באה כאותו המן לתוך הפה הפעור בתמהון; צריך אדם להמית את עצמו באהלה של תורה אם רוצה הוא לכבשה. צריך האדם ללחום לשמה, כמו שמוכרח הוא ללחום לשם כל הערכים הגבוהים ביותר.

השאיפה הכבירה הזאת להכרת האמת היא מהותו של הרגש היותר עמוק הצפון ביסוד כל פעולתו של סוקרטס; אכן אין לחשוב שבקשת־האמת הזאת היא רק תו ידוע, רק נטיה ידועה בתכונתו של האיש הזה. לא — שרשה של אותה השאיפה מונח בחביון הנפש בהכרה־פנימית ברורה, ובזה אצור ערכו החיובי. נגד דעתם של הסופיסטים, המחזיקים בתורת הרלטימיסמוס ואומרים: שכל מה שנראה לכל אדם בכל רגע ורגע — זהו אמת, שהכל — הוא אמת, או, מה שנכון ביותר, שאין שום אמת כלל וכלל, שההכרה־הפנימית אי־אפשרית כלל ושמקומה צריך לרשת כח־היכולת לפתות־בדברים, — נגד הדעה הסופיסטית הזאת, יוצא סוקרטס בכל חום האנרגיה העצומה הכלולה בנפשו הגניאלית ומורה: שיש גבוה מעל גבוה, שיש איזה דבר העומד למעלה מכל הדעות האינדיבידואליות, שיש איזו מדה, איזה משקל, אשר על פיו תבחן ותשפט דעתו של כל יחיד. הוא מאמין בהאמת הכללית ובזכות־הבקורת שיש לה. את זכות־קיומה של ההכרה הפנימית הזאת, של האמונה בהאמת המוכרחת לכל, אי אפשר להוכיח במופתים ובראיות, מפני שהיא עצמה, ההכרה הפנימית הזאת, היא תנאי ראשי, שהוא קודם לכל הוכחה: הן רק בהאמין אדם במציאות האמת יגש לעבודת ההוכחה בהאמינו באפשרות הדבר שחברו מוכרח יהיה לקבל ממנו מה שיוכיח לו, בהאמינו שכל האדם מוכרח יהיה להודות לו. לכן אם רואים אנחנו אדם שאין לו הכרה־פנימית זו, אין לנו להוכיח לו שהוא צריך לקבלה, אלא עלינו לעורר אותה בתוך האדם הזה. היא ישנה בקרבו, ועלינו רק לעוררה ולהעירו עליה. האדם הזה צריך רק להתעמק בעצמו, להסתכל בפנימיות נפשו, כדי שימצא בקרבו את ההכרה הזאת. וזהו רעיון מאמרו של סוקרטס הידוע: „דע את עצמך". רק את זאת הוא דורש מבני דורו. השכלת היונים הביאה אותם לידי זה שאבדה להם מדתה של זכות־האישיות. לזכות־האישיות שלהם אין כל גבול. וסוקרטס הוא שרוצה להחזיר להם את המדה הזאת, אשר על פיה ישפטו את מעשי האינדיבידואים: אם טובים הם או רעים. סוקרטס רוצה להחיות את התארים „טוב ורע", „אמת ושקר". טועה הוא היחיד בחשבו, שחפשי הוא לגמרי מכל חוק־עליון, ושמפני כן אין „אמת" ואין „שקר", אין „טוב" ואין „רע" והכל יש לו ערך אחד. בדרישתו זו, כלומר, בדרישת המדה נעשה סוקרטס היוני האמתי. על ידי פעולתו של סוקרטס נתגלה גם בחכמתם של היונים אותו הפרינציפיום עצמו, המושל בהאמנות היונית.

אכן סוקרטס בא רק לידי ההכרה הפנימית שיש „אמת", שהאמת קימת, אבל אין הוא יודע עדיין מה היא האמת. גם הוא עודו סופיסט, באותו מובן שהטרדיציות היוניות פסולות לו. לו ברור רק דבר אחד: שבכדי למצוא את המדה הכללית מן הנחוץ הוא לחפש אותה באמונה. האריגינליות שלו כלולה באותו האופן שבו הוא מחפש את האמת. הוא אינו מלמד — מפני שלעצמו אין עדיין כל אמת קונקרטית; הוא אינו מספסט, מפני שהוא רוצה באמת בכל לבו הטהור; הוא שואל, הוא מנסה, הוא בוחן, הוא בודק, מפני שהוא מקוה לגלות את האמת.

עלינו רק לעיין קצת בדבר, ומיד נמצא כי הבסים לבקשת־האמת של סוקרטס הוא מצבו הרוחני של עמו בעת ההיא. העזובה וההרס שהוא מוצא בחיי עמו באו רק לרגלי ההריסה של ההכרה הכללית אשר אגדה לפנים את כל בני עמו ותעשם לעצם אחד. האמת אפשרית היא להפרטים רק אז כשלמעלה מהם עומד איזה דבר כללי, שלו הכל מחויבים להכנע, איזה דבר שכל הפרטים מודים בו. כשאני אומר: דבר זה הוא אמת בהחלט לכל בני האדם ודבר זה איננו אמת, הרי יש לי איזו נקודת־מבט, איזה קריטריון המשותף לי ולכל בני האדם האלה, איזה קריטריון ששום איש לא ישיל עוד בו ספק ואשר בשמו אני נוזר את משפטי על האמתיות ועל השקר, אם אין קריטריון כזה, הרי כל מה שקיים ועומד זהו אמת, או, מה שנכון יותר ומה שכבר אמרנו למעלה, אם אין קריטריון כזה, אז אי אפשר כלל לדבר על אמת ושקר. הכל אינו אז אלא דבר שהוא קיים ואינו לא אמת ולא שקר. כללו של דבר: האמת תולד רק על ידי ההתאמה לאיזה דבר גבוה, העומד על גבי המקרים הבודדים. לכן יכולה האמת להיות נדרשת רק אחרי שהיחידים הכירו, מבלי להשניח בהבדל דעותיהם, בזה שכלם מודים בו. האמת — זוהי מחשבת הכלל.

(סוף יבוא).

אליהו חיים רחלין.

בַּלַּיְלָה.

הַלַּיְלָה לֵיל קַיִץ, הַלַּיְלָה לֵיל תְּכֵלֶת,
וּשְׁנֵינוּ הוֹלְכִים וְעוֹבְרִים.
וּתְלוּיָה בָךְ עֵינִי, וְעֵינֵךְ בִּי תְלוּיָה;
הַכֹּכָבִים מְצִיצִים וְדֹבְרִים.

הַלַּיְלָה לֵיל תְּכֵלֶת, הַלַּיְלָה לֵיל קַיִץ,
הָרְחוֹבוֹת יְשֵׁנִים וּשְׁוֹקִים;
אֵין קוֹל רַק הַצְּעָדָה, רַק אַחַת וְאַחַת,
אֵין מַרְאֶה רַק צְלָלִים כַּעֲנָקִים.

הֶרְגְּעִי, הַיַּלְדָּה! הַרְגִּיעִי בָךְ רוּחֵךְ,
פְּחִי בַפִּקְפּוּקִים עַד תֻּמָּם;
הֵן יָשֵׁן אָבִיךְ, הֵן אִמֵּךְ יְשֵׁנָה —
וְאִלֵּם הַלַּיְלָה וְדוּמָם.

וְחֵרֵשׁ נִפְטְפֵּט. רְאִי נָא, הַדַּיָּן
הַזָּקֵן מִתְנַהֵל וְהוֹלֵךְ
בִּכְבֵדוּת, בִּכְבֵדוּת עִם סִפְרוֹ בְיָדוֹ —
מַה פִּתְאֹם תַּשְׁבִּיחִי אֶת קוֹלֵךְ?

הַזָּקֵן לֵב טוֹב לוֹ וְדָבָר לֹא יַגִּיד,
חָלִילָה לִלְשׁוֹנוֹ כִּי תַכֶּה —
הֵרָגְעִי, הַנַּעֲרָה, וְשִׁמְעִי מַה יָּפֶה
שׁוֹקֵק הַנַּחַל וּמְפַכֶּה.

הַזָּקֵן מִתְנַהֵל לִרְחוֹב בֵּית־הַכְּנֶסֶת,
שָׁם לוֹמֵד הוּא תוֹרָה בַלֵּילוֹת,
וְעִמּוֹ לוֹקֵחַ הוּא שָׁמָּה סוֹדֵנוּ —
אַל סְפֵקוֹת לָךְ, נַעֲרָה, וּשְׁאֵלוֹת!

וְקָבַר הוּא שָׁמָּה בַּלָּאט אֶת סוֹדֵנוּ
בְּעִמְקֵי תַחְתִּיּוֹת הַסְּפָרִים;
וּסְפָרִים כָּאֵלֶּה לְסוֹד כְּסוֹדֵנוּ
הֵן הֵמָּה מִבְחַר הַקְּבָרִים.

וּמִנִּי הַסְּפָרִים אָז יָעוּף סוֹדֵנוּ
וּלְגָבְהֵי הַשְּׁחָקִים יַגִּיעַ
וְעַד כִּסֵּא־הַכָּבוֹד, — וְהָיָה לְמֵלִיץ
לָנוּ בִּשְׁמֵי הָרָקִיעַ.

ד. פ.

לֹא הָיָה כְדָאי.

רשימה

מאת שלום אַש.

לאטו ירד הערב כמו בצעדים רכים, על פני חוף הוויסלה הרחוק, המים נעו בנחת בין נדותיהם הרחבות, כאלו אמרו לישן את אשר בם, ויסיעו סירת שיט דוממה למרחקים.. בקצה השמים הרחק הרחק, במקום אשר כבר הצטיר נשר הברזל

ויהי כמו תולה בתוך האויר, בערו פני השמים באש אדומה ולוהטת. השמים הבוערים הציצו מבינות לעמודים המוצקים אשר עליהם נטוי הגשר ובשמי הלהבה הלוהטת הצטירו הראשים הגבוהים אשר לבתי התפלה: בתי תפלה, בתי תפלה ובתי תפלה. דומה כאלו הנשמה הגדולה אשר לעיר הגדולה וורשוי בוערת באש ורוחשת בניהנם על חטאותיה הרבות אשר נעשו בה במשך יום הקיץ הארוך והחם...

על פני המים מן הדרך העולה מקומיר שטה סירה טעונה תפוחים ותקרב אל העיר הגדולה. את המשוט הנהיגה באשע, בתו של אהרן כל־מיר הסוחר בפרי עץ, והיא נערה אדומה ובריאה אשר רק ערי השרה בתוך הגנים מגדלות כמוה, ואהרן עזר אחריה לחתור. הימים ימי האסיף אשר לפני חג הסכות, ואהרן בעל הגן אסף את התפוחים מעל העצים ויובילם לוורשוי בסירה. הרוח סור את זקן אהרן השחורה והארוכה ויגל את שולי הקפוטה אשר לו עד כי נראו הציציות החוצה. הרוח קרע את המטפחת מעל ראש באשע ויפרע את קוצותיה השחורות והעבתות, אשר טפחו לה על לחייה האדומות והבריאות. ככה קרבו עד ככר שילץ ויהי כמו יבקע אהרן עם סירתו את השמים, לקרוע אותם מעל המים, אשר ערפל דק ורועד חִבֵּר אותם כמעט בפאת תבל רחוקה, עד כי נראו כשני שמים...

כאשר באה הסירה עד ככר שילץ למקום אשר שם קשורות שאר הסירות הקטנות והרבות אל שפת הנהר, ראתה באשע מ־חוק את „פשוריק", והוא בחור לבוש קרעים מבחורי הוויסלה העומד תמיד ואורב לסירות הטעונות תפוחים למען אשר יבוא דבר מה בכפו.

ובאשע קראה לאביה:

— ראה נא, הנה פשוריק ככר אורב לנו.

— השוט נכון, – אמר אהרן ויבט אל השוט אשר על ידו.

ככה הגיעו אל החוף. אהרן הוריד את הברזל אל תוך המים, ויצא ויקשר את הסירה אל אחד העצים הקרובים. אז נגש פשוריק ושלח ידו אל החבל ויאמר לעזור.

— אין לי חֵפֶץ בך... רק אל נא תבקש לך פה דריסת־רגל — קרא אליו אהרן וידהדו.

— ראו נא איך הוא ירא לנפשו! האם אגרע דבר מאשר לך?

— שלום יהיה לנו גם בלעדיך! — אמרה באשע ותשליכהו מעל הסירה.

— הוי, יכנס הרוח בעיניה! רמז לה פשוריק בערמה.

— פשוריק גנב! העוזב אתה אותנו אם לא? — אימה באשע עליו ותקח את השוט בידה.

בין כה וכה נגש השוטר הנצב שם. בנשתו ב־ך את אהרן לשלום. אהרן הסיר את מגבעתו לפניו. גם פשוריק השתחוה מרחוק בהסירו את מגבעתו.

— נער טוב! — ענה השוטר ויטפח לפשוריק בידו האחת על שכמו. ובידו השניה הוריד לו את מגבעתו עד למטה מאזניו — ואולם השמר נא, נער נחמד, פן תפול בידי!

— כבר עת לזה, כבר עת לזה! הסכים גם אהרן.

— ניטשֶׁגו (אין דבר)! ענה פשוריק ויתחלץ מיד השוטר.

אחרי אשר חזקו את הסירה אל החוף, הלכה באשע אל החנות הקרובה לקנות את הצרכים הנחוצים.

דמדומי אפלה כבר ירדו והלילה רחף ברוח. כאשר שבה באשע בין ערמות האבנים, הצבורות לפני שפת הנהר, עם קניניה | לבוא אל הסירה, והנה פשוריק לנגדה. אז חפצה למהר ולהתחמק מפניו, ואולם פשוריק חסם את הדרך לפניה ויאחז בידה ויבט אל תוך עיניה בערמה.

הנערה חפצה להחלץ ממנו, ואולם הוא החזיק בה בכח והיא יראה פן יתפזר התה והסוקר ותתנגד לו ברומיה. הוא חבק אותה בכח גדול ויאמצנה אל לבו בלי אומר.

הנערה הפרובינציאלית, אשר בעירה הקטנה לא חופפה עוד עליה עין נכר, ארמה כלה ודבר־מה החל לרתוח בקרבה... ומבלי דעת את נפשה דחפה את העלם ממנה בכח גדול עד אשר נפל ויתגלגל לאחוריו, והיא החישה אל הסירה.

לילה, אך הלילה לא היה תלוי מעל למים, הלילה היה בתוך המים והמים בתוך הלילה, אחוזים איש בזרועות רעהו ונדחים אל איזו פנה רחוקה. רק לפרקים רחוקים תעה בלילה כוכב קטן אשר כבה; והמים שוקטים כלם, עד כי המות גל במעמקים היה כספור אגדה חרישית וארוכה אשר תספר נשמה חרישית. ופה ושם טבלו במעמקי הלילה שביבי אורות, ויהי כמו צללי חיות שחורות אין מספר בתוך המים והכוכב הקטן, העין, מאיר במצחן.

ופשוריק זחל חרש על ארבע עד הסירה, ומרי שכבו מלוא בשרו על פני הקרש המונח משפת הנהר עד הסירה שלח את ידו אל תוך הסירה — לגנוב תפוחים.

על פני הקרש שכב וימשש בידו בסירה בלאט, ופתאום נח וישקוט. לבו חדל לדפוק בקול, כאשר דפק עד כה, וינע חרש. כף ידו חררה לתוך דבר־מה עגול, רך וחם. דנער שכב תחתיו ויירא לחשוב בראשו, פן תשמענה מחשבותיו, וכן ירא לחוש בלבו. וידו כאשר חררה בתחלה לתוך הדבר החם, כן אחזה בו. ורק אחרי הבהלה הראשונה נסה הנער לשלוח את ידו הלאה... ולא מצא מעצור. אז הרגיש כי הדבר הרך מתחמם והוא לוהט תחת ידו. ואותו תקף רק רגש אחר: הנה תחת ידו פה דבר חי... חי ובעל רצון... ואת הנער משך דבר־מה בכח... וישכח לרצונו איפה הוא ומי הוא. והוא רק נשמט ויחלוק הלאה הלאה... וירגש דבר חם ורך...

אז נשאר באשר הוא שם והוא משוקע כלו כמו השלך הלום בכח, ויחש נשימה חמה אשר תקפתהו כמו תחת מכסה חם... ככה שכב מבלי נוע ורק את פניו כבש בצואר רך וחם אשר הסתיר את פניו בנעימות כמו בנוצות רכות וחמות.

והדבר החם והרך היה מוטל תחתיו דומם ומבלי נוע. כמו לא היה זה דבר חי, רק הנשימה הלוהטת אשר עלתה מן הנחירים דפקה על לבו הערום ותבוא אל לבו ותחממהו...

והנער שכב וירום גם בלבו וגם בראשו.

והלילה היה בתוך המים והמים היו בתוך הלילה, והם אחוזים איש בזרועות רעהו ונדחים לאחת הפנות הרחוקות. ומסביב דממה גדולה, כמו עצרה תבל את נשימתה והיא מחכה ביראה לדבר־מה..

ורק לרגעים התנודדה הסירה בתוך המים, והמים נשקו חרש באפלה את שפת הנהר ויחליקו אותה ויסלסלוהו...

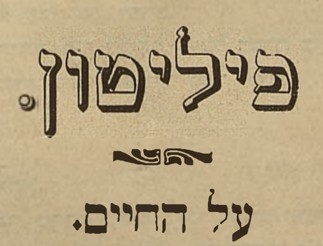
דבר־מה היה — וצעיף כהה פרש הערפל על כל. ואין איש יודע איך היה הדבר. בתוך הערפל כבר החלו השמים להבדל מן המים ומראיהם מראה דבר עכור מאד, כמו גלי מי ים עכור אשר תעו בתוך ים הלילה השחור ונסכו מראה אפר על העולם. כל אשר מסביב עוד היה עטוף בערפל עכור, והערפל רבץ גם על הסירות וגם על הבתים הקטנים על יד המים, אשר תבניתם הצטירה מבעד הערפל ויהיו כיוצאים זה עתה מנירתיקם. המים קמו זה עתה משנתם, ועוד לפני „מה־טובו" השתפך גל אל גל שני. ואולם מרגע לרגע יצאו הסירות ותהיינה בולטות יותר ויותר מתוך הערפל. גשר־הברזל נראה מרחוק, ומבין העמודים אשר עליהם הוא נשען התחקו צללי גנות, גנות וגנות על פני תהום עכור.

על שפת הוויסלה עמד פשוריק ויבט למרחוק, מבלי אשר ידע, אל אופק השמים, ופיו פעור וידיו משולבות והוא מפהק בפה מלא: לא היה כדאי..

והעולם הכהה מסביב פהק אחרי פשוריק גם הוא: לא היה כדאי.

ובזוהר היום העכור עלתה ותגלה בין יתר הסירות גם הסירה אשר לאהרן כל־מיר הבא מקוזמיר. זהר היום העכור קדם את פני באשע, אשר שכבה על מצע התבן ואת אדרת־השער אשר לאביה השליכה מעליה. הרגלים הערומות בלטו מבעד למעיל התחתון האדום, והקוצות השחורות והעבתות נכפשו אל לחייה האדומות והכבושות..

על החיים.

... ואז עוד נער הייתי, כמעט ילד, והאמנתי תמיד לגדולים ולזקנים ממני ולשקריהם, וחשבתי באמת כי עניים החיים.

והם רק אחת עשו: לא עבר רגע מבלי שיחזרו על הפרזה החביבה עליהם כל כך; לא עבר רגע מבלי שיתאוננו על עניות החיים.

תמיד שמעה אזני רק את הפזמון האחר ואת נגינתו המונוטונית: עניים אנחנו, כי בתוך עם עניי־חיים אנחנו יושבים. שמעתי זאת ואאמין להם בתמי.

כי נער הייתי ועוד לא נפקחו עיני לראות, ואת אשר ראיתי, ראיתי באספקלריה שלהם, כי בעודי ילד שמו משקפים על עיני, משקפיהם הם, מבלי שהרגשתי בזה, ואאמין לדברים שראיתי במשקפים ולמראה עיני לא האמנתי.

ולא ידעתי כי אך מלבם בדו הם את הדבר, כי אך את עניותם רואים הם בכל, היא היא השמה בפיהם את הדברים האלה; רק למען הצטדק על רפיונם על עורון עיניהם, על דלות רוחם הם מאשימים את החיים, משפילים את כבוד הסביבה, בודים עלילות שוא על האנשים שמסביב.

האמנתי — עד שגדלתי וזקנתי.

ועתה —

ורואה אני עתה את החיים בכל גדלם ומוראם, בכל עשרם וסבלותם, בכל המונם ושאונם — ואני בטל בפניהם ויירא אני אותם ונכנע לפניהם.

ומרגיש אני את עצמי בפניהם כיונה בפני פרס, כשה בפני ארי, כננס בפני ענק. ומרגיש אני את כל דלותי, רפיוני ואפסותי ועומד נבהל, נרעש ונדהם.

וסבל החיים מכביד עלי, כופף את גבי, מדכא את רוחי, ועוכר את רגשותי — ואני מרגיש את עצמי כושל, מט לנפול, ויירא אני פן אהיה למרמס.

ומרוב פחד אני מתעורר ובורח הרחק מהם, מחוץ לחיים.

וכשאני שוהה שם זמן מועט, במדבר על הררי השלג בעבי־הערפל, אני שוכח מעט מעט את החיים ומתחיל להתגנע עליהם.

החיים הכו את עיני בסנורים ואחרי כן שמו עליהן את משקפיהם הם. והחיים בכל עשרם דלים מאד לעומת האין־סוף אשר מסביב להם וממעל להם. את זאת אני מרגיש — ואולם רק ברגעי שבתון.

אך כל הימים הם ימי חול והנשמה הקטנה, הדתגרנית נמשכת אחרי השוק, שוקקת לשמוע את שאונו. והיא שבה אל החיים —

ובשובה היא מרגישה מיד דלותם, אבל חסרת כח היא להעשירם.

עשרה אשר אספה מעט הוא ודל בעד החיים.

אז תקום ערבוביה.

ואני הדל העומד מתחת לחיים, הנה החיים ואשר מחוץ להם ואשר ממעל להם מתערבים אצלי לאיזה ערבוביה משונה, מבלי אשר יוכלו להתחבר ולהתמזג יחדו עד שיהיו לנפש אחת. ואותה הערבוביה מבצבצת ועולה מקרבי מכל אשר אדבר ומכל אשר אני עושה.

והחיים שואפים לבלוע את הכל, להכריע את הכל תחתיהם. ואין הם סובלים במחוצתם את זה שהתפרק לגבולם מחוץ להם; ונדמה להם זה כמו היצר הטוב, הנוחם

המוכיח, המזכיר עון שאין איש סובל אותם ואין עין יכולה לשאת את מבטם. ונלחמים הם בזה בנסות בשפלות, באכזריות — בכל כלי־זינם המזוהמים.

וזה עומד לו מבלי חת, ורק אחת יעשה: מביט אל החיים ישר בעינו השוקטה, עין התכלת; ומבטו זה ידקור את החיים כמו במחטים.

ושני אלה שולחים את חציהם אל לבי.

וקצר כח אני להתקומם נגד החיים, וגם לעזבם יצר לי מאד, ואי־אפשר לי לעזבם. שלש שלשלאות אוסרים אותי אל החיים: הלחם, הדם והחמלה —

ושלשה מושכים אותי החוצה, למעלה: המנוחה, השמים והחלום — ותלו אני באויר.

לעלות אי — אפשר.

מחוץ לחיים הייתי רק בחלומי; ואולם המציאות מתפרצת גם מפנים לגבול החלום; וגם בהיותי שם לא נחתי, כי עמי היה גם לבי, גם מוחי וגם היתוש שבמוחי; השמים נתרוקנו בשבילי מן האלים וימלאו גופים עכורים.

אי אפשר לנוף לבלי ראות רגע את הגוף.

והתאמצתי לרדת, ולא לטבוע — לרדת למען חיות, לרדת למען הכשיר את עצמי לעלות, לרדת למען העלות —

ירדתי וראיתי — ותיכף נצחתי.

ראיתי נגעים בכל וחפצתי לרפאותם, ונבהלתי מפני נגעי עצמי; דמעות ראית אחפץ למחותן, והחרידני הים וגליו; ואחר ראיתי בצה וטובעים בה —

וירדתי, ראיתי וטבעתי —

ויצחקו לי שרצי־הבצה וילעגו לי.

ואני ירא את הלעג, כי זוכר אני את לעג החיים על רפיוני; ואשפיל את עיני ואאטום גם אזני — לשוא!

השחוק הרעים באזני ומבטי־הלעג נחתו בי — וכמעט שנכנעתי והייתי נכון להיות אח לשרצים.

אז נוצצה לי ממעלה עין תכלת ותבט ישר אלי — ואשוב לחלום —

וחלמתי שני חלומות —

ובחלומי האחד ראיתי את החיים והנה הם בצה אחת קטנה, ומסביבם ההרים הים וממעל להם השמים —

ומשתרע הים עד לבלי גבול, והשמים עד אין־קץ, ורק ההרים מחברים את הים עם השמים

והבצה הקטנה חבויה בין רגלי ההרים הגדולים, והיא מכוסה בצל, בערפל, בעבים —

ואת עצמי ראיתי ואני רק צפרדע בבצה —

והחיים ראיתי אחרי כן והנה הם עולם מלא; וגדול העולם ומקיף את הכל; מכיל הוא את הים, מחבק את ההרים ומתרומם מעל לשמים —

ונדמו לי אז החיים כמו אם אשר בבטנה ילדים רבים; וכל ילד וילד היא עולם בפני עצמו; ונדמתה לי אם זו כאלו היתה אם כל העולמות —

ילדים נולדים וילדים מתים — והאם חיה וסוד היתה לה עדנה והילדים שונים: חיים, מתים נפלים ושפירי־רוח; והאם מביטה בעין אחת על כלם —

ומגדלת היא את האחד, קוברת את השני ואת השלישי תשליך לכלבים, ולה אחת היא; פניה לא ישונו אף כמעט —

והיא תמיד צעירה וזקנה; ולמרות זקנתה לא חדלה מהיות בעלומיה —

ואת עצמי ראיתי ואני בעל לאם, ארך — לחיים.

והקיצותי —

ומאז אני תועה תמיד בין החיים והחלום —

נדמה לי תמיד כמו חי אני את חיי רק בחלום; בהקיץ — אני רק חולם חלומות ואין אני חי —

אין אני חפץ להיות צפרדע בבצה ואני רואה את עין השמים וחולם; ובהיותי בחלום אדון לחיים אני בורא ומחריב עולמות אם כי שלא ברצוני —

והנני כאם זו המגדלת ילדיה, קוברת ומשליכה שפיריהם לכלבים, מבלי הרגיש מאומה; ובהיותי אדון לחיים אני חי בלי כל רגש, בלי כל רצון —

ועשירים החיים, וגדול אשר מחוץ לחם — אך קטן אנכי.

קטנה הצפרדע בבצה; אך דל הוא גם האדון המושל בכל שלא ברצונו.

עתה אני מרגיש מה עני אנכי וחלש.

זקנתי — ואני רואה בעיני — בעיני אני.

והלץ של החיים לועג לי בקול גדול:

״זקנת — ורואה אתה את כל במשקפי הזקנה״ — — —

יעקב רבינוביץ.

Herausgeber, veratwortlicher Redacteur u. Drucker: Josef Fischer, Krakau

הצפה

עתון יומי

יוצא לאור בווארשא.

„הצפה“ מראשית צאתו הציב לו למטרה להיות עתון עברי כללי, אינפרמציוני וספרותי גם יחד.

„הצפה“ בתור עתון עברי מתאמץ להאיר את כל השאלות הנוגעות לחיי עמנו ולתחיתו, וכל חזיונותיהם מוצאים בו הד ראוי במאמרים כתובים ע״י סופרים תמידים, מומחים בשאלות, העוסקים בהן.

„הצפה“ בתור עתון כללי איננו עובר על שום מאורע חשוב בחיים הכלליים, אשר לא יקדיש לו השקפה מיוחדה, המאירה את הענין מכל צדדיו.

„הצפה“ בתור עתון אינפרמציוני עשיר בידיעות וחדשות מן המקורות הראשונים. בכל מרכז חשוב בארצנו ובחו״ל יש לו סופרים קבועים וזריזים, הנותנים במכתביהם מושג שלם ע״ד מצב עמנו והזרמים בחיים הכלליים.

„הצפה“ בתור עתון ספרותי משך אליו את מבחר כחותינו הספרותיים הרעננים, העובדים בו בקביעות. הפיליטון ב„הצפה“ מצטיין תמיד בעושר תכנו; בו יבאו ספורים, ציורים ושירים מקוריים, מאמרי־בקרת על הספרות העברית והכללית, אסיים וכו׳ וכו׳. בכל מועדי השנה נותן „הצפה“ הוספות ספרותיות חשובות, מכילות יצירות ספרותיות רעננות.

„הצפה“ עונה לכל חותמיו על שאלות משפטיות שונות. המחלקה הזאת נמסרה ליוריסט מומחה, אשר יתאמץ לבאר את כל שאלה מסובבה באופן פופולרי. מלבד זה באים ממנו לפרקים תכופים מאמרים ע״ד שאלות משפטיות שונות.

„הצפה“ נותן לחותמיו ברוסיה בשנת 1904 את הירחון „השלח“ אשר מחירו ששה רו״כ, בהנחה גדולה של ארבעה ר׳, — במחיר שני רובל לשנה. ולחותמי חו״ל בהנחה של שני ר׳ — במחיר ארבעה ר׳ לשנה.

מחיר „הצפה“:

ברוסיא: לשנה 6 רובל; לחצי שנה 3 רובל; לרבע שנה 1.50.

בחו״ל, במשלוח בכל יום: לשנה 10 ר׳, לחצי שנה 5 ר׳, לרבע שנה 2.50.

במשלוח שלש פעמים בשבוע: לשנה 8 ר׳, לחצי שנה 4 ר׳, לרבע שנה 2 ר׳.

האדריסה: Въ контору Редакціи газеты „ГАЦОФЕ,“
Варшава, Почт. ящ. 63, Телефонъ 1772.
בחו״ל: Gazeta „Hazofe“, Warschau Postfach 63, Telefon 1772.
בע״פ: ווַרשא, נאַלע־זיעלנא 50, טעליפאן 1772.

קרית ספר
ירחון ביבליוגרפי עברי
יו״ל ע״י בנימין צבי שיינפינקעל
בית מסחר־ספרים, ווארשא, זלאָטא, נ׳ 63.
מחירו: לשנה 1.50 רובל עם המשלוח (בלי משלוח 1.20), לחצי שנה — 85 ק׳, לרבע — 50 ק׳; חוברת אחת — 20 ק׳ עם המשלוח.
יצאו לאור ו׳ חוברות; ז׳ וח׳ — נמצאות בדפוס.
פרוספקטים נשלחים לכל דורש חנם.
זוכים בס׳ הביבליוגרפי „אסף המזכיר החדש״ לה. ד. ליפּסא, שמקחו נקצב 8 קרונים, שהם בערך 3.20 רובל ואח״כ הורד עד 2 ר׳ — בחצי המחיר המוזל, היינו: 1 ר׳ עם המשלוח.
כל מחבר, מו״ל או מדפיס מתבקש להמציא לבית־המערכת אֶכּסמפּלר אחד מכל ס׳ חדש בצאתו לאור, ובשכר זה תבוא על אדותיו מודעה בהירחון, כפי האמור בהפרוספקט, והחוברת ההיא תשלח לידו חפשי. ואם ידבנו לבו של המחבר, המו״ל או המדפיס להוסיף עוד אכס׳ שני למען ה„בית הנאמן״ („מדרש אברבנאל״), הנוסד בעיה״ק ירושלים תובב״א ע״י הד״ר מר יוסף חזנוביץ מביליסטוק, תדפס ההודעה ע״ד ספרו באותיות יותר גדולות, וישיג קבלה בחת״י המיסד הנ״ל, לעדה כי ספרו הגיע לתעודתו.
ע״י בית־מסחר הנ״ל יש להשיג כל מיני ספרים ועתונים בלשונות שונות, חדשים גם ישנים, טעמי־הזמרה, תמונות, כרטיסי־בי־דואר מצוירים כדומה — במקח השוה.
הקונים התמידים של בית־המסחר הנ״ל (על סך 5 רובל לרבע שנה, 10 רובל לחצי שנה, 15 רובל לשנה) מקבלים את הירחן קרית־ספר׳ חפשי חנם וזוכים ג״כ בס׳ התשורה למקח הנ״ל.
Книжный магазинъ Б. Шейнфинкель, Варшава, золотая 63
Buchhandlung B. S. Scheinfinkl, Warschau, (Russland)
Złota 63.